

Liber secundus.

Fo. I.

CAII PLYNII SECVDI VERONENSIS NATVRALIS HYSTORIAE. LIBER SECVDVS.

¶ An Finitus Sit Mundus. Et An Vnus.

MVNDVM ETHOC QVODNOMINE ALIO CAELVMAPPELLARI libuit: cuius circumflexu teguntur cuncta: numē esse credi par est æternum immēsum: neq; genitum: neq; interitum vnq;. Huius extera idagare nec interest hominum: nec capit humanę coniectura mentis. Sac̄er est: eternus: immensus: totus in toto: immo vero ipse totum: finitus ac infinito similis. Omnium rerū certus: & similis incerto. Extra/intra: cuncta complexus in se: idemq; rerū naturę op̄ & rerū ipsa natura. Furor est mensuram eius animo quosdā agitalle: atq; prodere aulos. Alios rursus/occasione hinc sumpta aut his data/innumerabiles tradidisse mundos: vt totidem rerū naturas credi oporteret. Aut si vna omnes incubarent: totidē tamē soles: totidēq; lunas: & cætera etiā in vno & immensa & innumerabilia sydera: quasi non eadē questione sēper in termino cogitatiois occursura desiderio finis alicuius. Aut si hæc infinitas naturę oīm artificii possit assignari: non illud idem in vno facilius sit intelligi tanto p̄sertim opere. Furor est p̄fecto furor egredi ex eo: & tanq; interna eius cūcta plane iam sint nota: ita scrutari extera: quasi vero mensuram vilius rei possit agere qui sui nesciat: aut mens hominis videre quę mūdus ip̄e non capiat.

¶ De Forma Eius.

Eormam eius in specię orbis absoluti globatā esse nomen in primis: & consensus in eo mortaliū orbem appellantium. Sed & argumenta rerū docent: nō solum quia talis figura omnibus sui partibus vergit in sese: ac sibi ip̄a toleranda est: seque includit & continet nullarum egens compaginum: nec finem aut initium vllis sui partibus sentiēs: nec quia ad motum quo subinde verti debeat (vt mox apparebit) talis aptissima est. Sed oculorum quoq; p̄batiōe q; conuexus mediūsq; quacūq; cernatur: cum id accidere in alia non possit figura.

¶ De motu Eius

Nanc ergo formā eius eterno & irrequeto ambitu inenarrabili celeritate. xxiiij. horarum spacio circumagi solis exortus & occasus haud dubius reliquere: an sit immensus: & ideo sensum aurium facile excedens tantę molis rotatę vertigine assidua sonitus nō equidē facile dixerim: non hercle magis q̄ circumactorum simul tinnitus syderum: suosq; volūtū orbes. An dulci quidem & incredibili suauitate concentus nobis qui intus agimus iuxta diebus notibusq; tacitus labitur mundus: esse innumeras ei effigies animalium rerūq; cunctarū impressas. Et vt in volucrum notamus ouis leuitate cōtinua lubricum corpus: quod clarissimi auctores dixere rerū argumentis indicatur: quoniam inde deciduis rerū omnium seminibus innumere in mari p̄cipue: ac plerūq; confusis mōstrificę digenerantur effigies. Præterea visus p̄batione alibi plaustra: alibi vrsi: tauri alibi: alibi litterę figura candidiore mediō super verticem circulo.

¶ Cur Mundus Dicatur.

Equidem & cōsensu gentium moueor. Nam quem κοσμος gr̄ci noīe ornamentū appellauerunt: eum & nos a perfectā absolutaq; elegantia mūdum. Cælum quidē haud dubie cælati argumēto diximus: vt interpretatur. M. Varro. Adiuuat rerū ordo descripto circulo: qui signifer vocat̄ in. xij. aialū effigies: & p̄ illas solis cursu cōgruēs tot sēculis rario.

¶ De Quattuor Elementis.

Ec de elementis video dubitari quattuor ea eē. Ignium summo: inde tot stellarū collucētium illos oculos. Proximum spiritus: quē gr̄ci nostriq; eodem vocabulo aera appellāt. Vitalē hunc: & per cūcta rerū meabilem: totoq; consertū. Cuius vi suspēsā cū quarto aquarū elemēto librari medio spatij tellurē. Ita mutuo complexu diuersitatis effici ne xum & leuia ponderibus inhiberi quo minus euolēt Cōtraq; grauiā ne ruāt suspēdi leuibus in sublimē tendētibus. Sic pari in diuersa nisu/ vi sua quęq; cōsistere irrequeto mūdi ipsius cōstricta circui tu: quo semper in se corrente imā atq; mediam in toto terrā: eandēq; vniuerso cardine stare pendē tem librantem p̄ quę pendeāt. Ita solem immobilem circa eā volubili vniuersitate eandēq; ex oib;

¶ De Septem Planetis.

Inecti: eidemq; omnia inniti. Nter hanc cælumq; eodē spiritu pendent certis discretā spatijs. vij. sydera: quæ ab incessu vocamus errantia: cum errent nulla min⁹ illis. Quorum mediū sol fertur amplissima ma-

Mundus qui alias celū dē ætern⁹ est. & finitus vel infinitus ac finitus similis.

¶ Qd vnus sit

CA. II. Mundus ab eius rotunditate orbis dicitur.

CA. III.

Solis motus Coelestes orbis quosdā tinnit⁹ causa re creditur. vel nec velle uitatē contineat vel rerū. q; mūdus variorū animā

CA. IIII.

tiū ip̄as habet figuras Cosmos gr̄ce mund⁹ ab ornatu dicit̄

CA. V.

igneum vel ignem cum. Circul⁹ signifer zod' ac⁹ ē Elementorū nexus. Sol a terra iam mobilis.

CA. VI.

Cur. vij. sydera dicantur errantia.

c. f.

Caſſi Plinii ſecundi naturalis hiſtorie

Sol mūdi et
aim⁹ & mēs.

Hic ply. ſatiſ
ipie de fide
ſentire videt
Democritus
duos pone-
bat deos.
Romē i pala-
tio febris fa-
num.
Quēadmo-
dum ēgyptij
ibim et cro-
codillum

Adulatur
ply. veſpaſia
no.
Hic epicuri-
orū via tāgit
Variorū eſſe
diuerſa nu-
mina.
Fortuna nu-
men mediuz
ab omnibus
inuocata.
Fortunę de-
ſcriptio.
Collitur vel
tollitur.

q̄ omnia forti-
aſtringātur:
ſitq̄ incertus
deus.
Inductum
vel indiſtus.
Pecudū na-
turę puidē-
tia.

Nam ſi pñs
malū non ſe-
riant futurū
non euadēt.

gnitudine ac poteſtate: nec temporum modo/ terrarūq; ſed ſyderum etiam ipſorum cęliq; rector.
Hunc mundi eſſe totiū animū: ac planius mentem. Hunc principale naturę regimen ac numen
credere decet opa eius extimētes. Hic lucem rebus miniſtrat: aufertq; tenebras. Hic reliqua ſydera
occultat. Hic vices temporum annūq; ſemper renaſcentē ex vſu naturę temperat. Hic cęli trititiam
diſcutit. Atq; etiā nubila humani animi ſerenat. Hic ſuum lumen cęteris quoq; ſyderibus ſcenerat:
pręclarus eximius: omnia intuens: omnia etiam exaudiens: vt principi litterarū Homero placuiſſe
in vno eo video.

¶ De Deo.

CA. VII.

Quapropter effigiem dei formamq; querere/ imbecillitatis humane teor: quiſquis eſt deus
(ſi modo eſt alius) & quacunq; in parte/ totus eſt ſenſus: totus eſt viſus: totus auditus: tot⁹
anime: totus animi: totus ſui: Innumeros quidē credere/ atq; etiā ex virtutibus vitijſq; ho-
minum vt pudicitiam: concordiam: mentem: ſpem: honorem: clementiam: fidem: aut/ vt
Democrito placuit/ duos oīno pœnam & beneficiū maiore ad ſocordiā accedit. Fragilis & laborio-
ſa mortalitas in partes iſta digeſſit infirmitatis ſuę memor: vt portionibus coleret quiſq; quo maxie
idigeret. Itaq; nomina alia alijs gētib; & numina in iſdem innumerabilia reperimus. Inferis quo-
q; in genera deſcriptis morbiſq; & multis etiā peſtibus dū eē placata trepido metu cupimus. Ideo
q; etiā publice febris fanū in palatio dicatū eſt. Et bonę ad eē lariū ara. Et male fortunę eſquilij.
Quāobrem maior cęlitū populus etiā q̄ hoīm intelligi pōt: cū ſinguli quoq; ex ſemetipſis totidē deos
faciāt/ iunones/ genioſq; adaptādo ſibi. Gētes vero qđāaialia etiā: & aliqua: etiam obſcena. p dijs ha-
bēt: ac multa dictū magis pudēda per fortidos cibos & alia ſimilia iurantes. Matrimonia quidē iter
deos credi/ tātoq; quo ex his neminē naſci: & alios eſſe grandęuos: ſempq; canos: alios iuuenes: atq;
pueros atri coloris: aligeros: claudos: ouo editos: & alternis diebus viuētes/ morientēſq; pueriliuz p-
pe deliramētōrū eſt. Sed ſup oēm impudentiam adulteria inter ipſos ſingi: mox iurgia: & odia: Atq;
etiam furtoꝝ eē: & ſclerū numina. Deus eſt mortali iuuare mortale: & hec ad eternā gloriā via: hac
proceres iere romani: hac nunc cęleſti paſſu cū liberis ſuis vadit maximus oīs qui rector Veſpaſian⁹
Auguſtus ſeſſis rebus ſubueniēs. Hic eſt vetuſtiſſimus referēdi benemerētibus gratiā mos: vt tales
numinibus aſcribāt. Quippe & oīm aliorū noīa deorū & q̄ ſupra ſyderum rettuli ex hoīm nata ſunt
meritis. Ioues quidē aut mercuriū/ aliterue alios inter ſe vocari: & eē cęleſtis nomē culturę quis non
interpretatione naturę fateatur: Irridēdū vero agere curā rerū humanarū illud quicquid eſumū.
An ne tā triti atq; multiplici miniſterio nō pollui credamus/ dubitemusue/ Vix ppe ē iudicare vtrū
magis conducatur generi humano quādo alijs nullus eſt deorū reſpectus: alijs pudendus: externis fa-
mulantur ſacris: ac dygitis deos geſtant: & monſtra quoq; qux colunt dānant: & excogitāt cibos: im-
peria dira in ipſos ne ſomno quidem quieto irrogant. Non matrimonia: nō liberos: non deniq; quic-
q̄ aliud niſi iubentibus ſacris diligunt. Alij in ipſo capitolio fallunt: ac fulminantem peierant iouem
et hos iuuant ſclera: illos ſacra pœnis agunt: Inuenit tamen inter has vtraſq; ſententias medium ſi-
bi ipſa mortalitas numen: quo minus etiam plana de deo cōiectatio eſſet. Toto quippe mundo & lo-
cis omnibus: omnibuſq; horis hominū vocibus fortuna ſola iuocatur: & vna nominatur: vna accuſa-
tur: vna agitur res: vna cogitur: ſola laudatur: ſola arguitur: & cū cōiitijs colitur: volubilijq; aple-
riſq; vero: & cæca etiā exiſtimata: vaga incōſtans: incerta: varia/ indignorūq; faulrix: huic oīa expen-
ſa: huic oīa feruntur accepta: & in tota ratione mortaliū ſola vtraq; paginā facit. Adeoq; obnoxie ſu-
mus fortis: vt ſors ipſa p deo ſit: qua deus pbatur incertus. Pars alia & hanc pellit: aſtroq; ſuo euē-
aſſignat: & naſcēdi legibus/ ſemelq; in omnes futuros vnq; deo decretū. In reliquū vero ocium datur.
Sedere cœpit ſententia hęc/ pariterq; & eruditū vulgus & rude in eā curſu vadit. Ecce fulgurū moni-
tus oraculorum præſcita/ aruſpicū prædicta: atq; etiā parua dicta in augurijs ſternutamēta & offen-
ſiones pedum. Diuus Auguſtus læuū pdidit ſibi calceū præpoſtere inductum/ quo die ſeditione mili-
tari ppe afflictus eſt. Quę ſingula improvidā mortalitatē inuoluunt: ſolum vt iter iſta vel certum ſit
nihil eſſe certi: nec miſerius quicq; homine aut ſuperbius. Cęteris quippe animantium ſolaviſtus cu-
ra eſt. In quo ſponte naturę benignitas ſufficit: vno quidem vel præferenda cunctis bonis: q̄ de glo-
ria: de pecunia: ambitione/ ſuperq; de morte non cogitant. Verum in his deos agere curam rerū hu-
manarū credi ex vſu vitę eſt: pœnaſq; maleficijs aliquando ſeras occupato deo in tanta mole: nūq;
autem irritas eſſe. Nec ideo proximum illi genitum hominē: vt vilitate iuxta beluas eſſet. Imperfe-
ctę vero in homine naturę: præcipua ſolatia: ne deum quidem poſſe oīa. Namq; nec ſibi poteſt mor-
tem conſciſcere: ſi velit: quod homini dedit: optimū in tātis vitę pœnis: nec mortales æternitate do-
nare: aut reuocare defunctos: ne facere vt qui vixit non vixerit: qui honores geſſit: non geſſerit: Nul-
lumq; habere in pteritaius præterq; obliuionis. Atq; (vt facietis quoq; argumentis ſocietas hæc cum

deo copuletur) vt bis dena: viginti non sint: ac multa similiter efficere non posse. Per quę declaratur haud dubię naturę potentiam/ id quoq; esse quod deum vocamus. In hęc diuertisse non fuerit alie num propter vulgatam assidue questionem de deo.

¶ De Natura Syderum Errantium.

CA. VIII. Carpiturvil

Inc redeamus ad reliqua naturę sydera quę affixa diximus mundo: non illa vt existimat
vulgus singulis attributa nobis: & clara diuitibus: minora pauperib; obscura defectis: &
pro forte cuiusq; lucetia ad munera mortalibus. Quia nec cū suo q; hoie orta moriūtur
nec aliquē extingui decidua significant. Nō tanta cęlo societas nobiscum est: vt nostro fa
to mortalis sit ille quoq; syderum fulgor. Illa nimio alimento tracti humoris igneam vim abundan
tia reddunt. Cum decidere creduntur: vt apud nos quoq; id luminibus accensis liquore olei notam
accidere: Ceterum æterna est cęlestibus natura intextibus mundum intextuq; cōcretis. Potentia
autem ad terram magnopere eorum pertinens: quę propter effectus claritatemq; & magnitudines
in tanta subtilitate nosci potuerunt: sicut suo demonstrabimus loco. Circularū quoq; cęli rō in ter
rę mēione aptius dicitur: quādo ad eā pertinet tota signiferi modulatio inuentionibus nō dilatis.
Obliquitatē eius itellexisse: hoc est rerum fores apperuisse. Anaximāder Milesius tradit prim^o olym
piade. lviij. Signa deinde in eo Cleostratus: & primū arietis ac sagitarij. Sphērā ipaz añ multo athlas
Nunc relicto ipsius mūdi corpore reliqua inter cęlū terraq; tractētur. Sūmum eē qđ vocant Satur
ni sydus: ideoq; minimū videri: & maximo ambire circulo: ac. xxx. anno ad breuissima sedis suę prin
cipia regredi certum est. Oīm autem errantium syderū meatus interq; ea solis & lunę cōtrariū mun
do egere cursum: id est læuū: semper illo inextrā præcipiti: & quī assidua conuersione immensę
celeritatis attollantur ab eo: rapiaturq; in occasu: aduerso tamen ire motu: per suos quęque passus
ita ferri: ne conuolutus aer eandem in partem æterna mundi vertigine ignauo globo torpeat: sed fi
datur aduerso syderum verberare discretus & digestus. Saturni autem sydus gelidę ac rigentis essena
turę: multoq; ex eo inferiorē iouis circulum: & ideo motu celeriore duo denis circumagi annis. Ter
tium Martis: quod quidam Herculis vocant: ignea ardentis solis vicinitate binis fere annis cōuerti
Ideoq; huius ardore nimio & rigore Saturni interiectum ambobus ex vtraq; temperari iouem: salu
tarēq; fieri deum. Inde solis meatum esse partium quidē trecētārū. lx. Sed vt obseruatio vmbraū ei
redeat ad notas quinos annis dies adiici: superq; quartam partē diei. Quā ob cām quinto annov
intercalaris dies aditur: vt tēporū rō facilius solis itineri congruat. Infra solem ambit ingens sydus
appellatum Veneris: alterno meatu vagum: ipsiq; cognominibus æmulum solis & lunę: pueniēs qđ
pe & ante matutinū exoriēs: luciferi nomen accipit: vt sol alter: diēq; maturans. Contra ob occasu
refulgens nuncupatur vesp̄r: vt progans lucem: vicemq; lunę reddēs. Quam naturā eius Pythago
ras Samius primus deprehēdit olympiade circiter. xlij. qui fuit vrbis Romę ānus. clxij. Largiori ma
gnitudine extra cuncta alia sydera: est claritatis quidē tāte vt vnius huius stellę radijs vmbre reddā
tur. Itaq; & in magno nominum ambitu est. Alij en im iunonis: alijs Ifidis: alijs martis deū appellare.
Huius natura cuncta generātur in terris. Nāq; in alterutro exortu genitali rote conspergens non ter
rę modo cōceptus implet: verū animātium quoq; omnium stimulat. Signiferi autem ambitū pera
git tricenis & duo de quinquagenis diebus: ab sole nunq; absistēs partibus sex atq; quadraginta lon
gius (vt Timeo placet) Simili ratione sed nequaq; magnitudine scilicet aut vi proximum illi Mercu
rij sydus a quibusdam appellatum Apollinis inferiorē circulo fertur. ix. diebus ocioꝛe ambitu mō
ante solis exortum: modo post occasum splēdēs: nūq; ab eo. xxij. partibus remotior: vt Ctesias & So
figenes docēt ideo & peculiaris horum syderum statio est: neq; cōmunis cum supradictis. Nāq; ea et
quarta parte cęli a sole absesse & tertiā & aduersa soli sape cernūtur: maioreq; alijs habent cūcta
plenę cōuersionis ambitus in magni anni ratione dicendos.

¶ De Lunę Natura.

CA. IX.

Ed omnium admirationē vincit nouissimum sydus terrisq; familiarissimū: & in tenebrarū
remedium ab natura repertum lunę. Multiforū hęc ambage torlit ingenia contēplatiū.
& proximū ignorari sydus maxime indignantium: crescens semper aut senescens. Et mo
do curuata in cornua: modo æqua pportione diuisa: modo sinuata in orbē: maculosa: eo
demq; subito prænites: immēsa orbe pleno: ac repente nulla: alias perniox: alias fera: & parte diei so
lis lucē adiuvans: deficiēs. & in defectu tñ conspicua. Quę mēsis exitu latet cū laborare nō creditur.
Iam vero humilis & excelsa: & ne id quidē vno modo: sed alias admota cęlo: alias cōtigua mōtib;
nunc in aquilonē elata: nunc in austros deiecta. Quę singula in eam deprehendit nominum primus
Endymion. & ob id amore eius captus fama traditu. Non sumus profecto grati erga eos qui labore
cij.

gi opinio.

Anaximā
der milesius
Cleostratus
Athlis.

Syderum na
tura supiorū

Martis syd^o
alias ferculis
Solis meat^o.
Dies interca
laris bissex
tus dictus. i
Veneris sid^o
Pythagoras

ai aduertere.
Venis omia
fecundat.
Mercurij sy
dus alias ap
polinis.

Endymion
fil^o lunę va
rios dephen
dit cursus.

Caſi Plynii ſecundi naturalis hystorie.

curaq; lucem nobis aperire. in hac luce mira quoq; humani ingenij peſte ſanguine & cedes cōdeſ annalibus iuuat: vt ſcelera hominum naſcant mundi ipſius ignaris. Proxima ergo cardini: ideoq; minimo ambitu viciſſis diebus ſepteniſq; & tertia diei parte pagit ſpatia eadē: quę ſaturni ſyduſ altiffi mum. xxx. (vt dictū eſt) annis. Dein remorata in coitu ſolis biduo cū tardiffime a triceſima luce rur ſus ad eadē vices exit. Haud ſcio an omniū quę in cēlo p̄noſci potuerūt magiſtra in. xij. ſpatia mē ſium oportere diuidi annum: quādo ipſum totiens ſolem redeundo ad principia conſequitur. Solis fulgore eam vt reliqua ſydera tegi: ſiquides in totū mutuata ab eo luce fulgere: qualē in repercuffu aque violare conſpicimus: ideo molliore & imperfecta vi ſoluere tantum humorē atq; etiam augere quę ſolis radij abſumāt. ideo & ſæquali lumine aſpici: quia ex aduerſo demū plēna reliq; diebus tā tum ex ſe terris oſtendat: quātum ex ſole ipſa concipiat. in coitu quidem non cerni: quoniam hauſtū omneſ lucis auerſa illo regerat: vnde acceperit. Sydera vero haud dubie humore terreno paſci: quia orbe dimidio nōnunq; maculoſa cernatur: ſcilicet nondum ſuppetente ad hauriē dum yltra iuſta vi. Maculas enim nō aliud eſſe q̄ terrę raptas cum humore ſordes.

Vñ lunę ma
cula. puēiat.

¶ De Defectu Solis Et Lunę Et de nocte.

CA. X.

Efectus autem ſuos / & ſolis rem in tota contēplatiōe naturę maxime mirā & oſtēto ſimi lem eorū magnitudinū / vmbreſq; indices exiſtere. Quippe manifeſtū eſt ſolē interuētū lu nę occultari: lunęq; terrę obiectū: ac vices reddi: eoſdē ſolis radios: luna iterpoſitu ſuo au ferente terrę: terręq; lunę. Hac vero ſubeunte repētinas obduci tenebras: rurſumq; illius vmbra ſyduſ hebetari. Neq; aliud eſſe noctē q̄ terrę vmbra. Figurā autē vmbre ſimilē metę ac turbini inuerſo: quādo mucrone tantū ingruāt: neq; lunę excedat altitudinē: qm̄ nullū aliud ſyduſ eodem modo obſcuretur: & talis figura ſemper in mucrone deficiat. Spatio quidem conſumivmbraſ / idico ſunt volucrum p̄alti volatus. Ergo conſinium illiſ eſt aeris terminus / in itūq; ætheriſ. Supra lunā pu ra oīa: ac diuturnę lucis plēna. A nobis autē per noctē cernuntur ſydera vt reliqua lumina & tenebris. Et p̄pter haſ cauſas nocturno tēpore deficit luna. Stati autē atq; mēſtrui nō ſunt vtriq; defect⁹ p̄pter obliquitatē ſigniferi: lunęq; multiuagos (vt dictū eſt) flexus: non ſemp in ſcrupuliſ partiū cōgruente ſyderum motu.

Nox terrę
vmbra.
Turbo iuer
ſus Pyrami
dem efficit.

¶ De Syderum magnitudine.

CA. XI.

Aec ratio mortales animos ſubducit in cēlum / ac velut inde contēplātibus triū maximarū rerum naturę partium magnitudinē detegit. Nō poſſet quippe totuſ ſol adimi terris iter cedente luna: ſi terra maior eſſet q̄ luna. Certior ex vtręq; vaſtiſ ſolis aperitur: vt nō ſit ne ceſſe amplitudinē eiꝯ oculorū argumētis atq; coniectura animi ſcrutari. Immenſum eē conſtat: quia arborum in limitibus porrectarū in quolibet paſſuum millia vmbraſ partibus iaciat in terualis: tanq̄ toto ſpatio mediꝯ. Et quia per equinoctium omnibus in meridiana plaga habitātib⁹ ſimul fiat a vertice. Item quia circa ſolſtitiale circulum habitantiū meridiē ad ſeptētrionē vmbreſ ca dant: ortu vero ad occāſuſ: q̄ fieri nullo modo poſſent: niſi multo eſſet maior q̄ terra: & q̄ montē idā exoriens latitudine exuperat dextra / læuaq; large amplectēſ: præſertim diſcretuſ tanto interuallo. Defectꝯ lunę magnitudinē eiꝯ haud dubia ratione declarat: ſicut terrę paruitatē ip̄a deficiēſ. Namq; cum ſint tres vmbraſ figurę: cōſtetq; ſi par lumini ſit materia: quę iactat vmbraſ: cōſtinę effigie iaci: nec habere finem. Si vero maior materia: q̄ lumē turbiniſ recti: vt ſit imum eiꝯ anguſtiſſi mū: & ſimilimō infinita longitudo. Si minor materia q̄ lux: metę exiſtere effigie in cacuminis ſine de ſinentem: talemq; cerni vmbraſ deficiēte luna palam ſit: vt nulla ampliuſ relinquantur dubitatio ſu perari magnitudinē terram. Id quidem & tacitiſ ipſius naturę idiciſ. Cur em̄ partitiſ vicibus an ni brumaliſ abſcedit: vt noctium opacitate terras reficiat: exuſtuſ haud dubie: & ſiquoq; exurēſ quadam in parte tanta magnitudo eiꝯ eſt.

Terra luna
minor.

Ida mons.
phrigię.

Tres vmbra
rum figurę.

¶ Quę Quis Inuenerit In Obſervatione Cēleſti.

CA. XII.

Sulpitius
galluſ.

Thaleſ mi
leſiuſ.

Et rationem quidē defectꝯ vtriꝯq; primuſ romani generiſ invulguſ extulit Sulpiti⁹ Gal luſ: qui conſ. cum. M. Marcello fuit. ſed tū tribunuſ militum ſollicitudinē exercituſ libera to: pridie q̄ Perſeſ rex ſuperatuſ a Paulo eſt: in cōcione ab imperatore p̄ductuſ ad p̄cinē damecliſim: mox & compoſito volumine. Apud gręcoſ autē inueſtigauit primuſ oīm Thaleſ Mileſiuſ olympiadis. xlvij. anno quarto: p̄dicto ſolis defectu q̄ ſub Aſtyage rege fact⁹ eſt vt biſ cōditæ anno. clxx. Poſt eoſ vtriꝯq; ſyderiſ curſum in ſexcētoſ ānoſ p̄cinuit Hipparcuſ mēſeſ gē tium dieſq; & horaſ: ac ſituſ locorū: & vicoſ populorū cōplexuſ æuo teſte haud alio modo q̄ cōſilio rū naturę particepſ. Viri ingēteſ ſupraq; mortalium naturā tātoꝝ numinū lege de p̄henſa: & miſera hoīm mente abſoluta in defectibꝯ ſtellarum ſcelera aut mortē aliquā ſyderū pauenteſ. Quo in me tu fuiſſe Sterſichori & pindariuſ ſublimia ora palā eſt deliquio ſoliſ: & in lunayeneficia arguēte

mortalitate: & ob id crepitu dissono auxiliante. Quo pauore ignarus causæ Niceas atheniensium imperator veritus classem portu educere: opes eorum afflixit. Macli ingenio & coeli interpretes rerumque nature capaces argumeti imperatores quos deos hominesque vicistis. Quis enim hæc cernens & statos syderum (quoniam ita placuit appellare) labores non suę necessitati mortalis gemitus ignoscat. Nunc confessa de iisdem breuiter atque capitulatim attingam: ratione admodum necessarijs locis stridumque reddita. Nam neque instituti operis talis argumetatio est: neque omnium rerum afferri posse causas minus mirum est: quod constare in aliquibus.

¶ De Defectibus.

CA. XIII.

Efectus. cccxij. mensibus redire in suos orbescere est. Solisque defectum non nisi nouissima: primaue fieri luna: quod vocant coitum. Lunę autem non nisi plena: semperque citra quod proxime fuerit. omnibus autem annis fieri vtriusque syderis defectus statis diebus orisque sub terra. Nec tamen cum fiant superne ubique cerni: aliquando propter nubila: sepius globo terre obstante conuexitatibus mundi. Intra ducentos annos Hipparchi sagacitate copertum est & lunę defectum aliquando quinto mense a priore fieri: solis vero septimo. Eandem bis triginta diebus supra terras occultari: sed ab alijs atque alijs hoc cerni: quareque sunt in hoc miraculo maxime mira: cum conueniat umbra terrę lunam hebetari: nunc ab occasus parte hoc ei accidere nunc ab exortus. Et quam ratione cum solis exortu umbra illa hebetatrix sub terra esse debeat semel iam acciderit: ut in occasu luna deficeret utroque super terram conspicuo sydere. Nam ut in duodecim diebus vtriusque syderis quęreretur: & nostro quo accidit imperatoribus Vespasianis parte. iij. filio iterum conf.

¶ De Lunę Motu.

CA. XIII.

Vnam semper auersis a sole cornibus si crescat ortus spectare: si minuat occidit haud dubium est. Lucere dodrantis semittas horarum ab secunda ad iacentem usque ad plenum orbem detrahentemque in diminutionem: intra. xiiij. autem partes solis semper occultam esse. Quo argumento amplior errantium stellarum quam lunę magnitudo coligitur: quoniam ille & a septenis interdum partibus emergant. Sed altitudo cogit minoris videri: sicut affixas celo solis fulgore interdum non cerni: cum que die ac noctu luceant: idque manifestus fiat defectibus solis: & palbris puteis.

Animaduerte.

¶ Errantium Motus & Luminum Canonica.

CA. XV.

Errantium autem tres quas supra solem dicimus sitas occultantur meantes cum eo. Exorium tur vero matutino discedentes partibus nunquam amplius videntis. Postea radiorum eius contractu teguntur: & in triquetrum a partibus. cxx. stationes matutinas faciunt. quę & prime vocantur. Mox in aduerso a partibus. clxxx. exortus vespertinos. Item in. cxx. ab alio latere appropinquante stationes vespertinas: quas & secundas vocant: donec assecutus in partibus duodenis occulte illas: qui vespertini occasus appellantur. Martis stella ut prius etiam ex quadrato fertur radios ab. lxxx. partibus vnde & nomen accepit. Is motus primus & secundus nonagenarius ductus ab utroque exortu. Eadem stationalis senis mensibus commoratur insignis: alioquin bimestris cum ceterę utraque statione quaternos menses non impleant. Inferiores autem duę occultantur in coitu vespertino simili modo: relictoque sole totidem in partibus faciunt exortus matutinos: atque a longissimis distantie suę metis solem insequuntur: adeptęque occasum matutino conduntur ac prætereunt: mox eodem intervallo vesperti exoriuntur usque ad quos diximus terminos. Ab his retrogradiuntur ad solem: & occasu vespertino delitescunt. Veneris stella & stationes duas matutinam vespertinamque ab utroque exortu facit a longissimis distantie suę sinibus. Mercurij stationes breuiore momento quam ut deprehendi possit. Hęc est luminum occultationumque ratio perplexiore motu: multisque inuoluta miraculis. Siquidem magnitudines suas: & colores mutant: & eadem ad septentrionem accedunt: abeunt stationes. quę ad austrum: terrisque propiores aut celo repente cernuntur. In quibus aliter multa quam priores traditari fatemur: ea quoque illorum esse muneris: qui primi quærendi vias demonstrauerunt. Modo ne quis desperet secula proficere semper pluribus de causis hæc omnia accidunt. Prima circulorum est: quos greci $\alpha\psi\delta\alpha\sigma$ in stellis vocant: etenim grecis utendum erit vocabulis. Sunt autem hi sui cuique earum: alijque mundo: quoniam terra a verticibus duobus: quos appellauerunt polos centrum coeli necnon signiferi oblique inter eos siti. Omnia autem hæc constat ratione circini semper indubitata. Ergo ab alio cuique centro absides suę exurgunt. Ideoque diuersos habent orbis: motusque dissimiles: quoniam interiores absidas necesse est breuiiores esse.

Abfides circuli.

¶ Quare Eadem Alias Altiora: alias inferiora videantur. CA. XVI.

Igitur a terrę centro absides altissime sunt: Saturno in scorpioe. Ioui virgine: Marti i leone: Soli ingeminis: Veneri in sagittario: Mercurio in capricorno: Mercurij omni partibus. Et

cuij

Capitulum de motu secundum naturalis historie.

Errantes stel-
le p signifez
vagatur cir.

contratio ad terræ centrum humilimæ atq; pxime. Sic fit vt tardius moueri videantur: cum altissi-
mo ambitu feruntur. Non quia acceleret tarde tue naturales motus qui certi ac singuli sunt illis: sed
quia deductas ab summa apside lineas coartari ad cetrus necesse est: sicut in rotis radios. Idemq; mo-
tus alias maior: alias minor: centri propinquitate sentitur. Altera sublimitatum causa. quoniam a suo
centro apsidas altissimas habent in alijs signis. Saturnus in libræ parte vicesima. Iupiter cancri. xv.
Mars capricorni. xxviii. sol arietis. xxix. Venus pisciū. xvi. Mercurius virginis. xv. Luna tauri. iiii. Ter-
tia altitudinum ratio celi mēsurā non circuli intelligitur: subire eas aut descēdere per pfundū aeris
oculis existimantibus. Huic connexa latitudinum signiferi/obliquitatēq; causa est. Per hūc stel-
lē qd diximus errantes ferūtur. Nec aliud habitat in terris qd illi subiaceat. Reliqua a polis squalēt. Ve-
neris tantum stella excedit eum binis partibus. Quæ causa intelligitur efficere vt quēdā animalia
& in desertis mundi nascantur. Luna quoq; per totam latitudinē eius vagatur: sed oīno nō excedens
eum ab ijs. Mercurij stella laxissime: vt tamē e duodenis partibus (tot enim sunt latitudines) non am-
plius octonas pereret: neq; has æqualiter. S; duas medio eius: & supra. iiii. infra duas. Sol deinde me-
dio fertur inter duas partes flexuoso draconum meatu inæqualis. Martis stella quattuor medias Io-
nis mediā & super eā duas. Saturni duas vt sol. Hęc erit latitudinum ratio ad austrum descendentiū
aut aquilonē subeuntium. Hac cōstare & tertiā illā a terra subeūtium in celum. Et pariter scādi eam
quoq; existimauere pleriq; falso. Qui vt coarguātur aperiēda est subtilitas immēsa: & oīs eas cōple-
xa causas. Conuenit stellas in occasu vespertino. pximas eē terræ & latitudine & altitudine exortuq;
matutinos in initio cuiusq; fieri. Sationes in medijs latitudinū articulis: quę vocāt cleptica. pinde cō-
fessum est motum augeri: qd diu in vicino sint terræ: cum abscedāt in altitudine minui. Quę ratio lunę
sublimitatibus maxime approbatur. Aequę nō est dubiū in exortibus matutinis etiā numerū auge-
ri: atq; a stationibus primis tres superiores diminui vsq; ad stationes secundas. Quæ cum ita sint: ma-
nifestum erit ab exortu matutino latitudines scandi: quoniam in eo primum habitu iucipiant parti-
adisci motus. In stationibus vero primis & altitudine subire: quoniam tum primum incipiāt detrahi
numeri: stel-
leq; retroire. Cuius rei rō priuatim reddenda est. Percussę in qua diximus parte & trian-
gulo solis radio inhihentur rectū agere cursum: & igneavi leuātur in sublime. Hoc nō protinus itelli-
gi potest visu nostro: ideoq; existimātur stare: vnde & nomē accepit statio. Progreditur deinde eius
de radij violētia: & retroire cogit vapor repercussus. Multo id magis in vespertino earū exortu toto so-
le aduerso: cū in summas apsidas expellūtur: minimeq; cernūtur: qm̄ altissime absunt: & minimo se-
runtur motu: tanto minore cum hoc in altissimis absidum euenit signis. Ab exortu vespertino latitu-
do descēditur: partius iam se minuētē motu: non tamē ante stationes secundas augente cū & altitudo
descēditur superueniēte ab alio latere radio: eadēq; vi rursus ad terras deprimēte: q̄ subtulerit in cœ-
lum ex priore triquetro. Tātum interest subeāt ne radij an superueniāt. Multoq; eadē magis in vesp-
tino occasu accidunt. Hęc est superior stellaz ratio. Difficilior reliquaz: & a nullo atē nos reddita

Cur statioēs
appellatio.

¶ Catholica Syderum errantium.

CA. XVII.

Ad velfed.

Motuum
diuersitas.

DRimum igitur dicatur cum sint diuersæ stellæ: Cur Veneris stella nunq̄ lōgius. xlvij. parti-
bus Mercurius. xx. a sole abscedant. Sæpe citra eas ad solem reciprocant. Conuersas ha-
bent vtręq; apsidas: vt infra solem sitæ: tantumq; circulis earum sub terra est: quantum su-
perne prædictarū: & ideo nō possunt abesse amplius: quoniam curuatura apsidum ibi nō
habet longitudinem maiorem. Ergo vtrāq; simili ratione admodum statuunt apsidum suarum mar-
gines: ac spatia longitudinis latitudinum euagatione pensant. At enim cur nō semper ad. xlvj. & ad
partes. xx. perueniunt: immo vero. Sed ratio canonica fallit. Namq; apparet apsidas quoq; earū mo-
ueri: q̄ nunq̄ transeant solem. Itaq; cum in partem ipsam eius incidere margines alterutro latere: tū
& stel-
le ad longissima sua interualla peruenire intelliguntur: cum citra fuere margines totidem par-
tibus: & ipse ocius redire creduntur: cum sit illa semper vtriq; extremitas summa. Hinc & ratio mo-
tuum conuersa intelligitur. Superiores enim celerrime feruntur in occasu vespertino: hęc tardissime
Illæ a terra altissime absunt: cum tardissime mouentur: hæ cum ocissime. Quia sicut in illis propin-
quitas centri accelerat: ita in ijs extremitas circuli. Ille ab exortu matutino minuere celeritatem inci-
piunt: hæ vero augere. Illæ retro cursum agunt a statione matutina vsq; ad vespertinam. Veneris a
vespertina vsq; ad matutinā. Incipit autem ab exortu matutino latitudinem scandere. Altitudinem
vero ac solem insequi a statione matutina ocissima in occasu matutino & altissima. Digredi autem la-
titudine: motumq; minuere ab exortu matutino retro quidem ire: simulq; altitudine digredi a statio-
ne vespertina. Mercurij rursus stella vtroq; modo scandere ab exortu matutino: digredi vero latitu-
dine a vespertino: consecutoq; sole ad. xv. partium iterual lum cōsistit. quadriduo prope immobilis.

Mox ab altitudine descendit: retroq; graditur ab occasu vespertino vsq; ad exortum matutinum. Tantumq; hæc & luna totidem diebus quot subiere descēdunt. Veneris quindecies & pluribus subit. Rursus Saturni & Iouis duplicato digrediuntur. Martis etiam quadruplicato. Tanta est naturæ varietas. Sed ratio euidens. Nam quæ in vaporem solis nititur: etiam descendunt egre. Multa promissius circa hæc possunt secreta naturæ/legēq; quibus ipsa seruiat: exempli gratia. In Martis sydere cuius est maxime inobseruabilis cursus nunq; id stationē facere. Iouis sydere triquetto raro admodum sexaginta partibus discreto. Qui numerus sexangulas mundi efficit formas. Nec exortus nisi in duobus signis tantum cancri & leonis simul edere. Mercurij vero sydus in piscibus exortus vesperti nos raros facere: creberrime in virgine. In libra matutinos. Item matutinos in aquario: rarissimos in leone. Retrogradum in tauro & in geminis non fieri. in cancro vero non citra. xxv. partem. Luna bis coitum cū sole in nullo alio signo facere q̄ geminis. Non coire aliquando in sagittario tantū. Nouissimam vero primamq; eadem die vel nocte nullo alio in signo q̄ ariete cōspici: id quoq; paucis mortaliū contingit. Et inde fabula cernendi lynceo. Non comparere in cēlo Saturni sydus & Martis cū plurimum diebus. clxx. Iouis. xxxvi. aut cū minimum denis detractis diebus. Veneris. lxxix. aut cum minimum. liij. Mercurij. xiiij. aut cum plurimum. xvij.

Varietas signorum syderum exortus mutant.

¶ Quæ ratio colores eorum mutet.

CA. XVIII.

Colores ratio altitudinem temperat: siquidem earum similitudinem trahunt: in quarum æra venere subeundo: tingitq; appropinquantes vtralibet alieni meatus circulus. Frigidior in palorem. Ardentior in ruborem. Ventosus in horrorem. Sol atq; commissuræ absidum/extremæq; orbite a terra in obscuritatem. Suis quidem cuiq; color est. Saturno candidus. Ioui clarus. Marti igneus. Lucifero candens. Vesperis refulgens. Mercurio radiās. Lunæ blandus. Soli cum oritur ardens. postea radiās. His causis connexo visu & earum quæ cōlo cōtinentur. Namq; modo multitudo conferta inest circa dimidios orbes lunæ placida nocte leniter illustrāte eas. Modo raritas vt fugisse miremur plenilunio abscondente: aut cum solis supraue dictarum radij visus perstrinxere nostros. Et ipsa aut luna ingruentium solis radiorum haud dubie differentias se ntit habetante cætera. inflexos mundi conuexitate eos: præterq; vbi recti angulorum competūt ictus. Itaq; in quadrato solis diuidua est: in triquetto semiambitur orbe: impletur autem in a. d. uerso: rursusq; minuens easdem effigies paribus edit interuallis: simili ratione qua supra solem tria sydera.

Septem planetarum colores earū vel inest: sunt ipsi.

Lunæ auctus

¶ Solis motus & dierum inæqualitatis ratio.

CA. XIX.

Sol autem ipse quattuor differentias habet bis æquata nocte diei vere & autumno: & in cētrum incidens terræ octauis in partibus arietis/ac libræ. Bis permutatis spatijs in auctum diei bruma octaua in parte capricorni. Noctis vero solstitio totidem in partibus cancri. Inæqualitatis causa obliquitas est signiferi: cum pars æqua mūdi super subterq; terras omnibus fiat momentis. Sed quæ recta in exortu suo confurgunt signa longiore tractu tenent lucē: quæ vero obliqua ociores transeunt spatio.

Adiuuente.

¶ Quare Ioui Fulmina assignentur.

CA. XX.

Iatet plerofq; magna cōlo affectione compertum a principibus doctrinæ viris supernorum trium syderum ignes esse: qui decidui ad terras fulminum nomen habeant. Sed maxime ex ips medio loco siti: fortassis quoniam contagiū nimij humoris ex superiore circulo: atq; ardoris ex subiecto per hūc modum egerat. Ideoq; dictum Iouem fulmina iaculari. Ergo vt e flagrantē ligno carbo cum crepitu: sic a sydere cōlestis ignis expuitur præscita secum afferēs: ne abdicata quidem sui parte in diuinis cessante operibus. Idq; maxima turbato fit aere: quia collectus humor abundantiam stimulat: vt quia turbatur/quodam/ceu grauidi syderis partu.

Analogia.

¶ Interualla Syderum.

CA. XXI.

Interualla quoq; syderum a terrā multi indagare tentauerunt. Et solem abesse a luna vnde uiginti partes: quantum lunam ipsam a terrā prodiderunt. Pythagoras vero/vir sagacis animi a terrā ad lunā. cxxv. milia stadiorum esse collegit. Ab ea vsq; ad solem duplū. Inde ad duodecim signa triplicatum. In qua sententia Gallus Sulpitius noster fuit.

Pythagoras syderū interualla collegit

¶ De syderum musica.

CA. XXII.

Sed Pythagoras interdum ex musica ratione appellat tonum: quātum absit a terrā luna. Ab ea ad Mercurium spatij eius dimidiū. & ab eo ad Venerē. A qua ad solē sesquiplum. A sole ad Martem tonum. i. quantum ad lunā a terrā. Ab eo ad Iouē dimidiū. & ab eo ad Saturnum dimidium: & in sesquiplum ad signiferum. ita septē tonos effici: quā diapason harmoniam vocant: hoc est vniuersitatem concentus. in ea Saturnum Dorio moueri. Mercurium Phrygio. iouem cūij

Septē vel sex septem celestes toni. Diapason.

Caſi Plinii ſecundi naturalis hſtorie.

phrygio. & in reliquis ſimilia iocunda magis q̄ neceſſaria ſubtilitate.

¶ De mundi geometria.

CA. XXIII

Stadium.
Poſſidonius
Philoph⁹.

Stadium. cxxv. noſtros efficit paſſus: hoc eſt pedes ſexcētos. cxxv. Poſſidonius non min⁹. xl. ſtadiorum a terra altitudinem eſſe: in qua nubila ac venti nubeq; perueniant. Inde puruſ liquidumq; & imperturbat⁹ lucis aerem. Sed a turbido ad lunam vicies cētum ſtadiorū. Inde ad ſolem quinquies milies. Eo ſpatio fieri vt tā immenſa ei⁹ magnitudo nō exurat terras. Plures aut⁹ nubes non ingentis ſtadijs in altitudinē ſubire. p̄diderunt. Incomperta hæc & inextricabilia: ſed tam p̄denda q̄ ſunt. p̄dita. Inquis tamen vnā ratio geometricē collectionis nunq̄ fallacis poſſit non repudiari: ſi cui libeat altius iſta proſequi. Nec vt meſura (idenim velle pene demētis oci⁹ eſt) ſed vt tantum coniectanti animo conſtet eſtimatio. Nam cum trecentis. lx. & fere ſex partibus orbis ſolis ex circuitu ei⁹ patere appareat circulum per quē meat: ſemperq; dimetiens tertiā partem ambitus: & tertiā paulomin⁹ ſeptimam colligat: apparet dempta ei⁹ dimidia: quoniam terra centralis interueniat. Sextam vero partem hui⁹ immēſi ſpatij quod circa terram circuli ſolaris animo comprehenditur in eſſe altitudinis ſpatio. Lunæ vero duodecimam: quoniam tanto breuiore q̄ ſol ambitu currit. ita ferri eam in medio ſolis ac terræ. Mirum quo p̄cedat improbitas cordis humani paruulo aliquo inuitata ſucceſſu. Sicut in ſupradictis occaſione impudenti⁹ ratio largitur: auſuq; diuinare ſolis ad terram ſpatia. Eadem ad celū agunt: quoniam ſit medius ſol: vt proſtin⁹ mundi quoq; ipſius meſura veniat ad digytos. Quātas enim dimetiens habeat ſeptimas: tātas habere circulum duo & viceſimas: tanq̄ plane a perpendicularo meſura celi conſtet. Aegyptia ratio quā Petofiris & Necepoſ oſtendere: ſingulas partes: in lunari circulo (vt dictum eſt) minimo. xxxiij. ſtadijs. paulo amplius patere colligit. In ſaturni ampliffimo duplum. In ſolis quem medium eſſe diximus vtri⁹q; meſuræ dimidium. Quæ computatio plurimum habet pudoris: quoniam ad ſaturni circulum addito ſigniferi ipſius interuallo: nec numerabilis multiplicatio efficitur.

De repentinis ſyderibus.

CA. XXIIII.

Repentina
ſtella.

Eſtant pauca de mundo. Nāq; & in ipſo celo ſtellæ repente naſcuntur plura earū genera.

¶ De cometis & celeſtibus prodigijs: natura:

et ſitu: & generibus eorum.

CA. XXV.

Cometæ
Criniti.
Pogoniae.
Acontiae.
Xiphiae.
Pithetae.
Ceratiae
Lampades.
Hippei.

Cometæ græci vocant: noſtri crinitas horrentes crine ſanguineo: & comarum modo i vertice hiſpidas: Iſdem pogonias: quibus inferiore ex parte in ſpeciem barbæ longē p̄mittitur iuba. Acontiae iaculi modo vibrātur ociffimo ſignificatu. Hæc fuit de qua quinto conſulatu ſuo Tyberius imperator Cæſar præclaro carmine perſcripſit ad hunc diem nouiſſimēviſam. Eaſdem breuioreſ & in mucronē ſaſtigiatas xiphias vocauere: quæ ſunt omnium palidiſſimæ & quodam gladij nitore: ac ſine vllis radijs: quos chryſeus auro nomine ſimilis: colore autē eleſtro raros e margine emittit. Pithetes doliorum cernitur figura in concauo fumidæ lucis. Ceratias cornuſ ſpeciem habet: qualis fuit cum græcia apud ſalamina depugnauit. Lampades ardētēſ imitātur faces. Hippeus equinas iubaſ celerrimi motuſ: atq; in orbem circa ſe euntis. Fit & candiduſ cometes argenteo crine ita refulgens: vt vix contueri liceat: ſpecieq; humana dei effigiem in ſe oſtendens. Fiunt & hirti villorum ſpecie & iuba aliqua circūdati. Semel adhuc iubaſ effigies mutata in haſta eſt olympiade centeſima octaua: vrbis anno. ccclxxxvij. Breuiſſimum quo cernerentur ſpatiuſ ſeptem dierum annotatum eſt: longiſſimum octoginta. Mouentur autē alijs errantium modo: alijs immobileſ hærent. Omnes ferme ſub ipſo ſeptentrione aliqua ei⁹ parte non certa: ſed maxime in candida: quæ lactei circuli nomen accepit. Ariſtoteles tradit & ſimul plures cerni: nemini compertū alteri: quod equidem ſciam. Ventos autē ab ijs graues æſtuſq; ſignificari. Fiunt & hybernis mēſibus & in auſtrino polo: ſed ibi citra vllum iubar. Diraq; comperta Aethiopum & Aegypti populis: cui nomen quē ei⁹ rex dedit Typon: ignea ſpecie: ac ſpire modo intorta viſu quoq; toruo: nec ſtella verius q̄ quidam igneus noduſ. Sparguntur aliquando & errantibus ſtellis ceteriſq; crines. Sed cometes nunq̄ in occaſura parte celi eſt. Terrificum magna ex parte ſyduſ ac nō leuiter pyatum: vt ciuili motu Octauio conſule. Iterumq; Pompeij & Cæſaris bello. In noſtro vero æuo circa veneficiuſ quo Claudiuſ Cæſar imperium reliquit Domitio Neroni: ac deinde principatu ei⁹ aſſiduū prope ac ſæuū. Reſerre arbitrantur in quas partes ſeſe iaculetur: aut cui⁹ ſtellæ vires accipiat: quaſq; ſimilitudineſ reddat: & quibus in locis emicet. Tibiatum ſpecie arti muſicæ portendere. Obſcenis autē moribus in verēdis partibus. Signorum ingenijs & eruditioni ſi triquetram figuram: quadra tamue paribus augulis ad aliquos perennium ſtellarum ſituſ edant. Venena fundere in capite ſeptentrionalis: auſtrinaue ſerpentis. Cometes in vno totiuſ orbis loco colitur in templo Romæ

Notes.
Cometæ ſub
ſeptentrione
Ariſtoteles.

Typon.

Illarū ſigna.

Cometæ ro
mæ colitur.

Liber secundus.

Jo. V.

admodū faustus Diuo Augusto iudicat^r ab ipso: qui incipiēte eo apparuit ludis: quos faciebat Veneris genitricis: nō multo post obitū patris Cæsaris in collegio ab eo instituto. Namq; his verbis id gaudium prodidit. Ijs ipsis ludorum meorū diebus sydus crinitū per septē dies in regione cœli sub septētrionibus est cōspectū. Id oriebat^r circa vndecimā horā diei: clarumq; & oībus terris cōspiciuus fuit. eo signo significari vulgus credidit Cæsaris animā inter deorū immortalīū numina receptam quo nomine id insigne simulachro capitis eius qđ mox in foro cōsecraui^mus adiectū est. Hęc ille in publicū. Interiore gaudio sibi illum natū se seq; in eo nasci interpretatus est: & vt verū fateamur: salutare id terris fuit. Sūt qui & hęc sydera perpetua esse credāt: suorū ambitu ire: sed non nisi relicta a sole cerni. Alij vero qui nasci humore fortuito & ignea vi: ideoq; solui.

¶ Hipparchus de syderibus per exempla hystorica: facies: lampades: trabes: bolides: & casma cœli.

CA. XXVI.

Hipparchus nūq; satis laudat^r: vt quo nemo magis approbauerit cognationē cum homine syderū animalq; nostras partē esse cœli: nouā stellam & aliā in quo suo genitā deprehēdit: eiusq; motu qua die fulsit ad dubitationes est adduct^r: an ne hoc sæpius fieret: mouerenturq; & eę quas putamus affixas. Idemq; ausus rem etiā deo improbā annūera re posteris stellas: ac sydera ad normā expangere organis excogitatis. per q̄ singulā loca atq; magnitudines signaret: vt facile discerni posset ex eo: nō modo an obirent: nascerentq;: sed oīno aliquā transirēt/ mouerenturve. item an crescerent minuerentq; cœlo in hereditate cunctis relicto: si quisq; qui rationem eam caperet inuentus esset: Emicant & facies non nisi cum decidūt visæ. Qualis Germanico Cæsare gladiatorū spectaculū edēte præter ora populi meridiano transcurrit. Duo genera earū. Lampades vocant plane facies. Alterū bolidas: qualē mutinensibus malis visum est. Distant q; facies vestigia longa faciūt priore ardēte pte. Bolis vero perpetua ardens lōgiore trahit limitē. Emicant & trabes simili modo: quas docēs vocant: quales cum lacedæmonij classe victi imperiū grēcij amiserunt. Fit & cœli ipsius hyatus quam vocant casmā.

¶ De cœli coloribus.

CA. XXVII.

It & sanguinea spē: quo nihil terribili^r mortaliū timori est. Incēdiū ad terras cadens inde Sicut olympiadis centesimæ septimæ anno tertio cū rex Philippus grēcij quateret. At qui hęc ego ratīs tēporib⁹ naturæ vt cætera arbitror existere: nō vt pleriq; varijs de causis quas ingeniorū acūm excogitat. Quippe ingētiū malorū fuere pñūtia. Sed ea accidisse nō quia hæc facta sunt arbitror: verum hæc ideo facta quia incasura erant illa raritate aut Occultam eorum esse rationem: ideoq; non sicut exortus supradictos defectusq; & multa alia nosci.

¶ De flamma cœli.

CA. XXVIII.

Aernuntur & stellæ cū sole totis diebus plerūq; & circa solis orbem ceu spē coronę: & versicoloris circuli. Qualiter Augusto Cæsare i prima iuuetā vrbe intrante post obitū patris ad nomen ingens capeffendum.

¶ De coronis celestibus.

Ca. xxix.

Existunt eadem coronę circa lunam & circa nobilia astra cœlo quoq; inherētia. Circa solem arcus apparuit. L. Opimio. iij. Q. Fabio. ij. conf. orbis. L. portio. M. A. cilio.

¶ De circulis repentinis.

Ca. xxx.

Irculus rubei coloris. L. Iulio. P. Rutilio cōf. Fiunt prodigiosi & lōgiore solis defectus qualis occiso dictatore Cæsare: & Antoniano bello totius pene anni pallore continuo.

¶ Plures soles.

Ca. xxxj.

Et rursus plures soles cernuntur: nec supra ipsū: nec infra: sed ex obliquo nūq; iuxta: nec cōtra terrā: nec noctu: sed aut oriēte aut occidēte. Semel in meridie cōspecti in bosphoro perdunt: qui a matutino tempore durauerunt in occasum. Trinos soles antiqui sæpi⁹ videre.

Sicut Sp. Postumio. Q. Minutio. Q. Martio. M. Porcio. M. Antonio. P. Dolobella & M. Lepido. L. Planco conf. & nostra etās vidit/ Diuo Claudio principe cōsulatu eius Cornelio. Orfito collega. Plures simul q̄ tres visi ad hoc eui nunq; produntur.

¶ Plures lunæ.

Ca. xxxij.

Vna quoq; trinæ: vt Cn. Domitio. C. F. L. Annio conf. apparuere: quos pleriq; appellauerunt soles nocturnos.

¶ Dierum lux nocte.

Ca. xxxij.

Vmē de cœlo noctu visū ē. C. Cecilio. Cn. Papyrio cōf. & sæpe alias vt diei spēs noctu luceret

¶ Clipei ardentes.

Ca. xxxiiij.

Lypeus ardens ab occasu ad ortum scintillans transcurrit solis occasum. L. Valerio. Cn. Mario con.

¶ Ostentum cœli

Ca. xxxv.

Cometes in fronte statue iulij. Is dicitur fuiss se q magos ad xpm conducebat.

Hipparchus Normam expangere vel nomen expogere: Facies. Lampades Bolides. Doci Casma Cœli hyatus

Philippus

Augustus

Per annum pallidus sol

Trini soles

Trine lunæ

Dies nocturnus Clypeus ardens.

Latij Plinii secundi naturalis historie

Syntilla.

S

Intillam e stella cadere: & augeri terre appropinquantē: ac postq̃ in lunę magnitudines facta sit illuxisse ceu nubilo die. Dein cū in cœlū se reciperet: lampadē factam semel vnq̃ p̃dis. Cn. Octauio. C. Scribonio cōs. Vidit hoc Licinius Syllan⁹ p̃cōsul cū comitatu suo.

¶ De discursu stellarum.

CA. XXXVI.

E

Ieri videntur & discursus stellarū nunq̃ temere vt nō ex ea parte truces vēti cooriantur: & exijs tunc procellæ in mari terrisq̃.

¶ De stellis castoribus.

CA. XXXVII.

V

Idi in nocturnis militū vigilijs inherere pilis p̃ vallo fulgurū effigies. eæ & antēnis nauigantiū alijsq̃ nauium partib⁹ ceu vocali quodā sono insistant: vt volucres sedem ex sede mutātes. Graues cū solitarię venere: mergentesq̃ nauigia: & si in carinæ ima deciderint exurentes. Geminæ aut salutare: & p̃speri cursus prænūcię. quarū aduētū fugari diram

Castor & po-
lux maris nu-
mina.

illam ac minacē appellatāq̃ Helenā ferūt. Et ob id Polluci & Castori id numen assignant: eosq̃ in mari deos inuocant. Hominū quoq̃ capita vespertinis horis magno p̃efagio circūfulgēt. Oīa icē-
ta ratione & in naturā maiestate abdita.

¶ De aere.

CA. XXXVIII.

Cœlum Aer.

Actenus de mundo ipso syderibusq̃. Nunc reliqua cœli memorabilia. Nāq̃ & hoc cœlū appellauere maiores. Quod alio nomine aera/omne qd̃ inani simile vitalē. hunc spiritum fundit. Infra lunam hæc sedes: multoq̃ inferior. Vt animaduerto propemodū cōstare: in-
finitum ex superiore natura aeris & terrēni halitus miscens vtrāq̃ sorte confundit. Hinc nebula: to-
nitrua: & alia fulmina. Hinc grandines: & pruinę: hymbres: p̃cellę: turbines. Hinc pluria mortaliū
mala: & rerum naturę pugna secum. Terrēna in cœlum tendentia deprimit syderum vis. Eademq̃
quæ sponte non subeant ad se trahunt: Decidunt hymbres. Nebulę subeūt: Siccātur amnes. Ruūt
grandines: Torrent radij: & terram in mediū vndiq̃ impellunt. Idē infra cti resiliunt: & quæ po-
tuere auferunt secum. Vapor ex alto cadit: rursusq̃ in altum redit. Venti ingruunt inanes. Ijdēq̃
cū rapina remeant. Tot animalium haustus spiritum e sublimi trahit. At ille cōtra nititur. Tellus
q̃ vt inani cēlo spiritum infundit. Sic vltro citro comeante natura vt tormento aliquo mūdi celeri-
tate discordia accendat: nec stare pugne licet: sed assidue rapta conuoluitur. Et circa terrā immen-
so rerum quasi globo tendit subinde per nubes/cœlum aliud obtexens. Ventorū hoc regnū. Itaq̃
p̃cipua eorum natura ibi: & ferme reliquas complexa causas quoniam & tonitruum & fulminū
iactus horū violentię pleriq̃ assignāt. Quin & ideo lapidib⁹ pluerē interim q̃ vēto sint rapti: & mul-
ta similiter. Quamobrem plura simul dicenda sunt.

Cur lapides
pluant.

¶ De æstatis tempestatibus.

CA. XXXIX.

T

Empestatum/rerūq̃ quasdā statas eē causas: quasdā vero fortuitas: aut adhuc ratiōis in-
cōpertę manifestū ē. Quis em̃ æstates & hyemes quęq̃ in tēporibus annua vice intelligū-
tur syderū motu fieri dubitet? Ergo vt solis natura tēperādo intelligit anno sic reliquę
quoq̃ syderū p̃pria est quibusq̃ vis: & ad suā cuiq̃ naturā fertilis. Alia sūt in liquorē solu-
ti humoris s̃cōcūda. Alia cōcreti in pruinās: aut coacti in niues: aut glaciati i grādines. Alia flat⁹ tē-
poris. Alia vaporis. Alia roris. Alia rigoris. Nec vero hæc tāta debent existimari quāta cernūt: cū eē
eorū nullū min⁹ luna/tam imēsę altitudinis ratio declaret. Igif in suo quęq̃ motu naturā suā excer-
cent. quod manifestū Saturni maxime trāsīt⁹ hymbrib⁹ faciūt Nec meantiū modo syderę hæc vis ē:
sed multoq̃ etiā adherentiū cœlo quotiēs erratiū accessu īpulsā aut cōiectu radiorū exstimulata sūt
qualiter i succulis s̃erim⁹ accidere: quas gręci ob id pluuiō noīe hyadas appellāt. Quin & sua spōte
qdā statifq̃ tēporibus vt hædoq̃ exortus/arc̃turi vero sydus nō ferme sine p̃cellosa grādie emergit.

Hyades. vis.
stellę succule
dicte.

¶ De caniculæ exortu.

CA. XL.

Oryx aīal ca-
prarum gene-
re qd̃ & solus
dicitur.

M

Am caniculę exortu accēdi solis vapores quis ignorat? Cui⁹ syderis effect⁹ amplissimi i
terra sentiunt. Feruēt maria exoriēte eo. Fluctuāt in cellis vina. Mouētur stagna. Origē
appellat ægyptus feram: quam in exortu eius cōtrastate & contueri tradit: ac velut ado-
rare cum sternuerit. Canes quidem toto eo spatio maxime in rabiem agi nō est dubium

¶ Vis temporum anni statua.

CA. XLI.

Q

Vin in partib⁹ quoq̃ signorū quorūdā sua vis inest/ vt autumnali ēquinoctio brumęq̃ cō-
tempestatibus confici sydus intelligimus.

¶ De incertis tempestatibus.

CA. XLII.

M

Ec hymbribus tantū/ tēpestatibusq̃ sed multis & corporū & ruris experimentis. Afflāt
alijs sydere. Alijs cōmouent statis temporibus: aluo: neruis: capite: mente. Olea & popul⁹

alba & salices / folia solstitio circūagunt: Flōret ip̄o brumali die suspēsa in tectis arētis herba pule-
gij. Rumpuntur intente spiritu membranæ. Miretur hoc qui nō obseruet quotidiano experimento
hærbam vnā: quæ vocatur hēliotropiū abeuntē solē intueri semp: oibꝫ horis cū eo verti: vel nu-
bilo obūbrante. Iam quidē lunari potestate austrearū cōchyliorūq; & cōchas oim corpa augeti: &
rursus minui. Quin & foricū fibras respondere nūero lunæ exq̄siuere diligentiores. Minimūq; aial
formicā sentire vires syderis / interlunio semp cessantē. Quo turpior hoī inscitia est: fatēti p̄cipue iu
mentorū quorūdā in oculis morbos cū luna increscere ac minui. Patrocinant vastitas cœli imēsa di-
screta altitudinē in duo atq; septuaginta signa. Hē sūt rex: aut animatiū effigies: in quas digessere cœ-
lū periti. In his qdā mille sexcētas annotauere stellas insignes videlicet effectu / visuue. Exempli grā
in cauda tauri septē quas appellauere Vergilias. In frōte succulas Boce tē que sequit septētriones.

¶ De hymbribus.

Ca. XLIII.

EXtra has causas nō negauerim existere hymbres / vētosq; quoniā humidā a terra: alias ve-
ro propter vapores fumidaz exhalare caliginē certū est. Nubescq; liquore egresso in subli-
me: aut ex aere coactō in liquore egresso in sublimē: aut ex aere coactō in liquore gigni
Densitas eaz corpūq; haud dubiū cōiectat argumēto cū solē obūbrāt. Perspicuo alias
etiam vrinantibus in quamlibet profundam aquarum altitudinem.

¶ Quare lapides pluuant.

Ca. XLIII.

Gitur nō eā inficias: posse in has & ignes supne stellarū decidere: quales sereno sæpe cer-
nimus: quoz īctū cōcuti aera verū est: qñ & tēla vibrata stridunt. Cū vero in nubem per-
uenerint: vaporem dissonum gigni vt cadente ferro in aquā demerso: & fumidum vor-
ticem volui. Hinc nasci procellas.

¶ De tonitruis & fulgoribus.

Ca. XLV.

ET si in nube luctetur flatus aut vapor tonitrua edi: si erūpat ardēs: fulmina. Si lōgiore tra-
ctu nitatur fulgetra. His findi nubem: illis prumpi. Et esse tonitrua impactorū igniū pla-
gas: ideoq; protinus corruscare igneas nubium rimas. Posse & repulsi syderis depressum
qui a terra meauerit spiritū nube cohibitu tonare natura strangulante sonitū dum rixetur. Edito
fragore cum erumpat. Vt in membrana spiritu intenta: posse & attritu dum in præceps feratur illū
(quisquis est) spiritum Accendi. Posse & afflictu nubium elidi: Vt duorum lapidum syntillatibꝫ ful-
getris. Sed hæc omnia esse fortuita. Hinc bruta fulmina & vana: vt quæ nulla veniant ratiōe nature.
Ijs percuti montes: ijs maria: omnesq; alios irritos iactus. Illa vero fatidica ex alto / statiq; de causis
& ex suis venire syderibus. Simili modo ventos vel potius flatus posse ex arido siccoq; anhelitu ter-
ræ gigni nō negauerim. Posse & aquis aera expirantibꝫ gneq; in nebulā dēfē: nec crassescat ī nubes
Posse & solis impulsuagi: qñ ventus nō aliud intelligat q̄ fluctus aeris: pluribusq; etiā modis. Nāq;
& fluminibus & niuibꝫ & e mari videmus egdē tranquillo: & alios quos vocant altanos e terra cō-
furgere. Qui quidem cum e mari redeunt tropei vocantur: si pergunt apogei.

¶ Quæ ratione echo reddatur.

Ca. XLVI.

Ontium vero flexus crebriq; vertices & cōflexa Cubito aut cōfracta in humeros iuga cō-
caui vallium sinus scindunt inēqualiter: inde resultantem aera quæ causa etiā voces mul-
tis in locis reciprocas facit.

¶ De ventis.

Ca. XLVII.

Ine fine ventos generat iam quidam etiā specus: qualis in dalmatiæ ora vasto in præceps
hyatu: in quē deiecto leui pondere quāuis tranquillo die turbini similis emicat procella
nomē loco est sentaquin: Et in cyrenaica prouincia rupes quædam austro traditur sacra:
quā p̄fanū sit attrectari hoīs manu: cōfestim austro iuoluētē harenas. In domibꝫ etiā m̄
tis manufacta inclusa opacitate cōceptacula auras suas habēt: adeo causa nō deest. Sed plurimū: in
terest flatus sit an ventus: illos statos atq; p̄spirātes: quos nō tractꝫ aliq; verū terræ sētunt: qui nō au-
ra nō p̄cella maris: sed appellatiōe quoq; ipsa vēti sūt. Qui siue assiduo mundi incitu & cōtrario sy-
derum occurfu nascunt: siue hic est ille generabilis rerū nature spiritus huc / illucq; tanq̄ in vtero ali-
quo vagus: siue disparili errantiū syderū īctū: radiorūq; multiformi iactu flage llatus aer: siue a suis
syderibus exeūt his prioribus: siue ab illis cœlo affixis cadūt: palā est illos quoq; legē habere na-
ture nō ignotam etiā si nondum percognitam.

¶ Naturæ & obseruationes venturum.

Ca. XLVIII.

Iginti & amplꝫ auctores greci veteres prodidere de his obseruatiōes: quo magis miror
orbe tā discordi / & in regna hoc est ī mēbra diuiso tot viris curæ fuisse tā arduā inuentu
perquirere inter bella: præsertim & infida hospitia. Piratis etiam omnium mortalium

Heliotropiū
herba.

Formica so-
lū in pleni lu-
nio operatur

Ventus aeris
fluctus.
Altani venti.

Dalmatiæ
hyatus
Sentaquin
rupes austro
sacra.

Caſſi Pliny ſecundi naturalis hiſtorie

hoſtibus tranſitus fame tenentibus: vt hodie quēdā in ſuo quiſq; tractu ex eorum commētarijs qui nunq̃ eo acceſſere veri⁹ noſcant q̃ indigenarū ſcientia Nūc vero pace tam feſta: tam gaudente pūe tu rerū/artiumq; principe omnino nihil adſci noua inquitſione: imo ne veterē quidē inuēta p̄diſci Non erāt maiora prēmia in multos diſperſa fortunę magnitudine: & iſta plures ſine prēmio alio q̃ poſteros iuuandi eruerunt. Namq; mores hoīm ſenuere nō fructus. Et immenſa multitudo apertus quodcunq; eſt mare hoſpitaliq; littorē oīm appulſu nauigar: ſed lucri nō ſcientiæ gratia. Nec repu tat cæca mens etiam tm̄ auaritiæ intēta idipſum ſcientia poſſe tutius fieri. Quapropter ſcrupuloſi⁹ q̃ inſtituto fortalliſ cōueniat operi tractabo ventos tot milia nauigantium cernens.

¶ Ventorum genera.

CA. XLIX.

Homerus

Eteres quattuor omnino ſeruare totidē mūdi partes: ideo nec Homerus plures nomiat Hebetius mox iudicatum eſt: ſecuta ætas octo addidit ratione nimis ſubtili & conſciſſa Proximis inter vtraq; media placuit ad breue numeꝝ additis quattuor. Sūt ergo bini in quattuor cœli partib⁹. Ab oriēte æquinoctiali ſubſolan⁹. Ab oriēte brumali vulturnus.

Venti. xij.

Illū apelioten: hūc græci eurū appellāt. A meridie auſter. Et ab occaſu brumali africanus: noton & li banotiant. Ab occaſu æquinoctiali fauoni⁹. Ab occaſu ſolſtitiali corus: xephyron & argenteſten vocāt. A ſeptētrionib⁹ ſeptētrio. Interq; eū & exortū ſolſtitialē aquilo. Apardias dicti & boreas. Numero

Ventorum no mina varia.

ſior ratio quattuor iſs interiecerat: traciā media regione inter ſeptentrionē & occaſum ſolſtitialē Itemq; cætiā media inter aquilonem & exortum æquinoctiales. Ab ortu ſolſtitiali phœnica me dia regione inter ortum brumalem & meridiem. Item inter liba & noton compoſitū ex vtroq; me dium. Inter meridiem & hybernum occidentem libanoton. Nec ſinus. Alij quippe menſem nomie etiamnum addidere inter boreā & cætiā. Et inter eurum & noton & euronoton. Sūt etiam qui dam peculiare quibuſq; gentibus venti non vltra certum procedētes tractū: vt Athenienſibus ſcy ron: paulo ab argenteſte reliq; græciē ignotus. Aliubi elatior idem olympias vocatur. Cōſue tudo hiſ omnibus nominibus argenteſten intelligit & cætiā. Aliqui vocant helleſponton. Et eoſdē alibi aliter. Item in narbonenſi prouincia clariffimus ventorum eſt circius: nec vlli violentia inferi or. Oſtiam plerūq; rector liguſtico mari perferens. Idem non modo in reliquis partibus cœli igno tus eſt: ſed ne viennam quidem eiſdem prouincię urbem attingens: paucis ante limitibus iugi mo dici occurſu tantus ille ventorum eſt coercitus. Et auſtros in ægyptum penetrare negat Fabianus.

Varijs regio nibus venti peculiares

Quo fit manifeſta lex nature ventis etiam & tempore & ſine dicto. Ver ergo aperit nauigatib⁹ ma ria. Cui⁹ in principio fauoni⁹ hybernum molliunt cælum ſole aquarij. xxv. obtinente partes. Is dies ſextus eſt ante februarias idus. Competit ferme & hoc omnibus: quos deinde ponam per ſingulas intercalationes: vno die anticipantibus: ruſſumq; luſtro ſequenti ordinem ſeruantibus. Fauonium quidam ad. viij. cal. martij chelidoniam vocāt ab hirundinis viſu. Nonnulli vero orinthiam vno & ſe ptuageſimo die poſt brumam ab aduentu Auium flantem per dies nouem. Fauonio contrarius eſt quem ſubſolanum appellauimus. Datus eſt autem huic exortus vergiliatū in totidem partib⁹ tau ri ſex diebus ante maias idus. qd̄ tēpus auſtrinū eſt huic vento ſeptētrione contrario. Ardentiffimo autē æſtatis tempore exoritur caniculæ ſyduſ: ſole primam partem leōis ingrediente. Qui dies. xv. añ auguſti calē. eſt. Hui⁹ exortū diebus octo ferme aquilones antecēdūt: quos p̄dromos appellant. Poſt biduū aut exortus iſdem aquilones conſtantius perflāt diebus. xl. quos ectheſias vocāt. Molli re eos creditur ſolis vapor germinatus ardore ſyderis. Nec nulli vētorē magis ſtati ſūt. Poſt eos rur ſus auſtri frequētes vſq; ad ſyduſ arcturi: quod exoriſ. xj. diebus ante æquinoctiū autumnī. Cū hoc corus incipit. corus autumat Huic eſt contrarius vulturnus. Poſt æquinoctiū dieb⁹ fere quattuor & xl. vergiliatū occaſus hyemem incoat. Quod tempus in tertio idus nouembris incidere cōſuevit hoc eſt aquilonis hyberni: multumq; æſtuo illi diſſimilis: cuius ex aduerſo eſt africanus. Ante brumā autem ſeptē diebus: totidemq; poſtea ſternitur mare halcyonum ſœturę: & inde nomen iſ dies tra xere. Reliquum tempus hyemat. Nec tamen ſæuitia tempeſtatum concludit mare. Piratæ primus torum etiam frigidiffimi ſūt quos a ſeptētrione diximus ſpirare. Vicinus hic corus. Ij & reliquos cō peſcunt: & nubes abigunt. Humidi auſter africanus: & præcipue auſter italia. Narrāt & in ponto cæ cian in ſe trahere nubes. Sicci cor⁹ & vulturn⁹ præterq; deſinētes. Niuales aquilo & ſeptētrio. Græ dines ſeptētrio iportat & corus. Aæſtuofus auſter. Tepidi vulturn⁹ & fauoni⁹. Ij dē ſubſolano ſicco res: & in totum omnes a ſeptētrione & occidente ſicciores: q̃ meridie & oriente. Saluberrim⁹ tem omniū aquilo. Noxi⁹ auſter & magis ſiccus fortalliſ quia humidus frigidior eſt. Min⁹ eſurire ſo ſpirante credunt animātes. Ectheſiæ noctu deſinunt flare: & a tertia diei hora oriunt. In hiſpania

Ver maria aperiens

De ventorum exortu.

hinc ectheſie Anni aquilones.

Halcyones aues

Cecias flādo trahit nubes

Ventorū na tura

Saluberrim⁹ aquilo

Nota.

ſo ſpirante credunt animātes. Ectheſiæ noctu deſinunt flare: & a tertia diei hora oriunt. In hiſpania

& aſſa ab oriēte flatus eſt eorum. In ponto ab aquilone. Reliquiſ in partibus a meridie. Spirāt autē & a bruma qui vocant̃ ornithiē: ſ; leniores/ & paucis diebus. Permutant & duo naturam cum ſitu. Auſter aſricę ſerenus. Aquilo nubilus. Omnes venti vicibus ſuis expirant maiore ex parte. Aut vt cōtrariuſ deſinenti incipiat cū proxime cadentibus. Surgunt a leuo latere in dextrum vt ſol ambiunt. De ratione eorum menſtrua/ quarta maxime luna decernit. Iſdem autē ventis in cōtrariū nauigant̃ platis pedibus: vt noctu plerūq; aduerſa vela cōcurrant. Auſtro maiores fluctus eduntur q̃ aglone. quoniam ille infernus ex imo maris ſpirat: hic ſummo. Ideoq; poſt auſtros noxiꝝ præcipue terremotus. Noctu auſter interdiu aquilo vehementior. Et ab ortu flantes diuturniores ſūt ab occaſu flantibus. Septentriones in pari fere deſinunt numero. Quæ obſeruatio etiā in alijs multis reꝝ naturę partibus valet. Mares itaq; exiſtimantur impares numeri. Sol & auget & cōprimit flatu. Auger exoriens occidenſq;. Comprimit meridianuſ eſtiuiſ temporibus. Itaq; medio diei aut noctis plerūq; ſopiantur: quia aut nimio frigore aut æſtu ſoluuntur. Et hymbribus venti ſopiantur. Expectantur autem maxime vnde nubes diſcuſſę adaperuere cōlū. Omnium quidem ſi libeat obſeruare minimos ambitus redire eaſdē vices quadriānio exacto Eudoxuſ putat/ non ventorum modo verum & reliquarum tempeſtatum magna ex parte. Et eſt principium luſtri eiꝝ ſemper intercalari anno caniculæ ortu. De generalibus ventis hæc.

Nota.

Eudoxuſ
philoſophuſ.

¶ De repentinis flatibus.

CA. L.

Vnc de repentinis flatibus/ qui exhalante terra vt dictū eſt coorti/ rurfuſq; deiecti interrim obduſta nubiū cute multi formes exiſtūt. Vagi quippe & ruentes terrentiū modo vt aliquibꝰ placere oſtēdimuſ: tonitrua & fulgura edūt. Maiore vero illati pōdere incuſuq; ſi late ſiccā ruperint nubē: pcellā gignūt: q̃ vocat̃ a gręciſ Ecnephias. Sin vero deſſo ſinu arctiuſ rorati effregerint ſine igne hoc eſt ſine flumine verticē faciunt: qui typhon vocat̃. i. vibratuſ. Ecnephias deſert. Hiſ ſecū aliquid abreptū e nube gelida cōuoluens verſanſq; & ruinā ſuā illo pōdere aggrauāſ: & loco ex loca mutāſ rapida vertigine: p̃cipua nauigatiū peſtiſ: nō antennāſ modo/ verū ipſa nauigia cōtorta frangēſ: tenui remedio aceti in aduenientē eſſuſ: cui frigidiſſima eſt natura. Idē illiſu ipſo repercuſſuſ correpta ſecū in cōlū refert. ſorbetq; in excelſū. Quod ſine maiore depreſſæ nubis eruperit ſpecuſ: ſed minus alto q̃ procella: nec ſine fragore turbinem vocant: proxima queq; proſternēt. Idem ardentior accenſuſq; dum fuerit præſter vocatur amburens contacta pariter & proterens.

Ecnephias
typhon.

Acetū contra
typhona.
Turbo.
Præſter.

¶ Alia prodigioſa genera tempeſtatum.

CA. L. I.

Non ſit autē aquilonibuſ typhon/ nec niualis: aut niue iacētē Ecnephias. Quod ſi ſimul rupit nubē: exarſitq; & ignē habuit: aut poſtea cōcepit fulmen eſt. Diſtat a præſtere quo ſlāma ab igne. Hic late fundiſtatuſ. Illud cōglobat̃ ipetuſ. Vortex autē hic meādo diſtat a turbine quo ſtridor a frigore. Procella latitudie ab vtroq; diſiecta nube veriuſ q̃ rupta. Fit & caligo beluæ ſimiliſ nube dira nauigantibuſ. Vocat̃ & columna cū ſpiſſatuſ humor/ rigenſq; ipſe ſe ſuſtinet. Ex eodem genere & in longam veluti fiſtulam nubeſ aquam trahit.

¶ Quibus in terris fulmina non cadant.

CA. L. II.

Hyme & æſtate rara fulmina cōtrarijſ de cauſiſ: quoniā hyeme denſatuſ aer nubium craſſiore corio ſpiſſatur: omniſq; terrarum exhalatio rigens/ ac gelida quicquid accepit ignei vaporibꝰ extinguit. Quæ ratio immunem ſcythiam & circa rigentia a fulminū caſu præſtat: & e diuerſo nimis ardor ægyptum. Siquideſ calidiſ ſiccq; halituſ terre rareſ admodū/ tenuēſq; & infirmāſ denſatur in nubeſ: Vere autem & autumnno crebriora fulmina corruptiſ in vtroq; tempore æſtatiſ/ hyemiſq; cauſiſ. Quæ ratione crebra in italia fulmina: quia mobilior aer mitiore hyeme & æſtate/ nimboſa: ſemper quodāmodo vernat aut autumnat. Italię quoq; partibꝰ iſſ quæ a ſeptrione deſcendunt a tepore qualis eſt vrbiſ campanię tractuſ iuxta hyeme/ & æſtate fulgurat: qd non in alio ſitu.

Scythia ægyptuſ.

¶ Fulgurum genera & miracula.

CA. L. III.

Vlminuſ ipſoꝝ plurā genera tradunt. Quæ ſicca veniūt nō adurunt: ſed diſſipāt. Quæ humida nō vrunt: ſed infulcāt. Tertium eſt quod clarū vocāt mirificæ maxime naturæ quo dolia exhauriuntur intactiſ operimentis: nulloq; alio veſtigio relicto. Aurū/ & eſ & argentum liquat̃ intuſ ſacculiſ ipſiſ nullo modo ambuſtiſ ac ne conſuſo quideſ ſigno cęræ. Martia princepſ romanorū iſta grauida partu exanimato/ ipſa citra illū aliud incōmodoſ vixit. In catilinā niſ prodigiſ pompeiano ex municipio. M. Herenniuſ decurio ſereno die fulmine iſtuſ eſt.

Tria fulminū
genera.

Mirabile de
martia mulie

¶ De obſeruationibuſ.

CA. L. IIII. ere.

Laij Plinii secundi naturalis historie

Ethruscorum
obseruatio.

Huscorū līe nouē deos emittere fulmina existimāt: ea quę esse vndecim generū. Iouem ei trina iaculari. Romani duo tm̄ ex his seruauere: diurna attribuētes Ioui: nocturna Sūmano. Rariora sane eadē cā frigidioris celi hetruria rūpere a terra quoq; arbitrat̄ q̄ infera appellat brumali tempore facta sēna maxime & execrabilia: cū sint omnia quę terra na existimāt nō illa generalia: nec a syderib⁹ veniētia: sed ex p̄xima atq; turbidiore natura. Argumētū enidēs est q̄oia a supiore cōelo decidētia obliquos habeant ictus: hęc aut quę vocantur terre na rectos. Sed quia ex p̄p̄iore materia cadūt ideo creduntur e terra exire: qm̄ ex repulsi nulla vestigia edant: cū sit illa ratio nō inferni ictus sed aduersi: Saturni ea a sydere proficisci subtiliter ista consecretari putant: sicut cremātia a Martis. Qualiter cum vulscini⁹ oppidū thuscorū opulētissimū totū concrematum est fulmine. Vocant & familiaria in totam vitā fatidica: quę prima fiunt familiariam suam cuiq; indepto. Ceterum existimant non vltra decē annos portendere priuata: pręterq; hęc quę matrimonio primo facta aut natali die. Publica non vltra tricesimum annum: pręterq; in deductione oppidorum.

Vulscini⁹ oppidū fulminatum.

De fulminibus euocandis.

CA. LV.

Ethruscia.
Oltam mon
strum.

Xtat annaliū memoria sacris quibusdam & precationibus vel cogi fulmina vel ipetrari. Vetus fama est hetrurię ipetratum: vulsinis & vrbe & agris depopulatis: subeūte mōstro quod vocauere Oltam: euocatū & a Porsena suo rege & ante eū a numa sapi⁹ hoc factita tū in primo annaliū suorū tradit. L. Piso grauis auctor. Quod imitatū parūz rite Tullum Hostiliū ictū fulmine. Lucosq; & aras & sacra habemus: inter quę statores & tonantes & feretrios: elicitū quoq; accepimus iouē. Varia in hoc vitā sētētia & pro cuiuslibet animo. Imperari naturę audacis est credere: nec minus hebetis beneficijs abrogare vires: quando in fulgurū quoq; interpreta tione eo profecit scientia: vt ventura alia finito die pręcinat: & an peremptura sint fati: aut apertu ra potius alia fata quę lateant: innumerabilius in vtroq; publicis priuatisq; experimentis. Quam obrem sint ista (vt rerum naturę libuit) alijs certa alijs dubia: alijs probata: alijs damnanda. Nos cē tera quę sunt in his memorabilia non omitemus.

Iuppiter eli
cius.

Catholica fulgurum.

CA. LVI.

Leua p̄spa.

Velgetrum prius cerni q̄ tonitrum audiri (cum simul fiant) certū ē. Nec mirū qm̄ lux soni tu velocior. Ictum aut & sonitū cōgruere ita modulante natura. Sed sonitū p̄fectū eē ful minis: nō illati. etiānum spiritum ociorē fulmine deo quati prius omne & afflari q̄ p̄cuti nec quēq; tangi qui prior viderit fulmen: aut tonitrua audierit. Leua p̄sp̄era existimantur. qm̄ leua parte mundi ortus est. Nec tam aduentus spectatur q̄ reditus: siue ab ictu resiliat ignis: siue opere cōfecto aut igne consumpto spiritus remeet. In. xvi. partes cōelum in eo respectu diuisere tusci. Pri ma est a septemtrionibus ad æquinoctialē exortum. Secunda ad meridiem. Tertia ad æquinoctia lem occasum. Quarta obtinet quod reliquū est ab occasu ad septētriones. Has in quaternas iterū diuisere partes: ex quibus octo ab exortu sinistras: totidē cōtrario appellauere dexteris. Exiis ma xime dira quę per septētriones occasum attingunt. Itaq; per plurimum refert vnde venerint fulmi na & quo concesserint. Optimū est in exortiuas redire partes. Ideo cum a prima cōeli parte venerit & in eandem concesserint summa fœlicitas portenditur. Quale Sylle dictatori: ostentum datum accipimus. Cætera ipsius mundi portione minus prospera aut dira. Quædam fulgura enūciare nō putant fas: nec audire: pręterq; si hospiti indicētur aut parenti. Magna obseruationis hui⁹ nauitas tacta Iunonis æde romę deprehēsa est Scauro cōsule qui mox princeps fuit. Noctu magis q̄ inter diu sine tonitribus fulgurat. Vnū animal hominem non semper extingui: cætera illico: hunc videli cet natura tribuente honorem: cum tot beluę viribus pręstent. Omnia contrarias incubant partes Homo nisi conuertatur vi percussus non expirat. Superne icti concidunt. Vigilans ictus conuiuen tibus oculis dormiens patentibus reperitur. Hominem ita exanimatum cremari fas non est: cōdi terra religio tradidit. Nullum animal nisi exanimatum fulmine accēditur. Vulnera fulminitorum frigidiora reliquo corpore sunt.

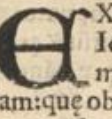
xvi. partes
tusci in cōelo
signabant.

Edes iuno
nis.

Quæ non feriantur fulmine.

CA. LVII.

Tria quæ nū
q̄ fulmine icti
untur. Sicut
Augustus
gessisse dicūt

Xijs quæ terra gignūtur lauri fruticē nō icit. Nō vnq; alti⁹ quinq; pedib⁹ descēdit in terrā Ideo pauidi altiores spec⁹ tutissios putāt: aut tabernacula pellibus beluarū quas vitulos marinos appellāt: qm̄ hoc solū animal ex marinis nō percutiat: sicut nec e volucrib⁹ aqua lam: quę ob hoc armiger hui⁹ teli fingitur in italia inter terracinam & ædez Fetomę turres bellicis temporibus desiere fieri: quia non nullę earum sunt fulmine dirutæ.

De p̄digiosis pluuijs lacte & sanguine carne ferro lana laterib⁹ coactis.

CA. LVIII.

Dæter hæc inferiore cælo relatum in monumēta est late & sanguine pluuisse. M. Acilio. Horrenda p
C. Porcio conf. Et sepe alias carne. sicut. L. Volūnio Seruio Sulpitio conf. Exq; ea nō ppu digia.
truisse quod nō diripissent aues. Item ferro in lucanis anno antequā. M. Crassius a pthys
interemptus est: oēs q; cū eo Lucani milites: quorū magnus numerus in exercitu erat. Effi
gies q; pluerat: sp̄ ogiaruz fere similis fuit. Aruspices cauēda præmonuerūt supna vulnera. L. Autem
Paulo. C. Marcello conf. Iana pluit circa castellū carissanū: iuxta quod post annū. T. Anni? Millo oc
cisus est. Eodē causam dicēte lateribus coctis pluuisse: in eius anni acta relatum est.

¶ De crepitu armorum & tubarum de cælo audito.

CA. LIX.

Armorum crepitus & tubæ sonitus audit? e cælo cimbricis bellis accepimus: crebroq; & pri
us & postea. Tertio vero cōsulatu Marij ab amerinis & tudertibus spectata arma cælestia Nota.
ab ortu occasuq; inter se cōcurrentia: pulsas quæ ab occasu erant. Ipsū ardere cælū minime
mirum est. Et sepius visum maiore vi ignis nubibus correptis.

¶ De lapidibus e cælo cadentibus.

CA. LX.

Elebrant græci Anaxagorā clazomeniū olympiadis septuagesimæ octauæ scdo anno p̄di
xisse cælestiū litterarū scientia: quibus diebus saxum casurum esset e sole. Idq; factum in Anaxagoras
terdiu in thraciæ parte ad egos flumen. Qui etiam lapis nunc ostenditur magnitudineve Lapise sole
hiculi/colore adulto: cometæ quoq; illis noctib? flagrante. Qd si quis p̄dictū credat: simul lapsus.

fateatur necesse est maioris miraculi diuinitatem fuisse Anaxagore soluiq; rerū naturæ intellectum Egos fluui?
& cōfundi oīa: si aut ipse sol lapis esse: aut vnq; lapidē in eo fuisse credatur. Decidere tñ crebro nō erit
dubium. in abidi gymnasio ex ea causa colitur hodieq; modicus quidā: sed quē in medio terrarū ca
surū idem Anaxagoras p̄dixisse narratur. Colitur & Cassandriæ: quæ potidea vocitata est: ob id de
ducta. Ego ipse vidi in vocontiorum agro paulo ante delatum.

¶ De arcu cælesti.

CA. LXI.

Arcus vocamus extra miraculū frequentes: & extra ostentum: Nā nec pluuios quidē aut Arcus alias
serenos dies cū fide portēdunt. Manifestū est radiū solis imissum cauæ nubi repulsa acie noctu visus.
in solē refringi: colorūq; varietatē mixtura nubīū aeris igniūq; fieri. Certe nisi sole aduer
so nō fūt: nec vnq; n̄si dimidia circuli forma: nec noctu. Quāuis Aristoteles prodat aliqu
visum: qd tñ fatetur idē non nisi tricesima luna posse. Fiunt aut hyeme maxime ab æquinoctio autū
nali die decrecente. Quo rursus crescente ab æquinoctio verno nō existunt: nec circa solstitiū lōgis
simis diebus: bruma vero hoc est breuissimis diebus frequēter. Idē sublimes humili sole: humilesq;
sublimi: & minores occidentem vel orientem: sed in latitudinē diffusi. Meridie exiles: verū ambit? maio
ris. Aestate vero per meridiem non cernuntur. Post autumni æquinoctium quacūq; hora. Nec vnq;
plures simul q; duo. Cetera eiusdem naturæ non multis dubia esse video.

¶ De grandine: niue: pruina: nebula: rore.

CA. LXII.

Grandinem coglaciato hymbre gigni: & niuem eodē humore mollius coacto. Pruina aut
ex rore gelido. Per hyemem niues cadere nō grādines: ipsasq; grandines inter diu sepius
q; noctu: & multo celerius resolui q; niues. Nebulā nec æstate nec maximo frigore existere.
Rores neq; gelu: neq; ardoribus: neq; ventis: nec nisi serena nocte. Gelādo liquorē minui
solutaq; glacie non eundem inueniri modum.

¶ De nubium imaginibus.

CA. LXIII.

Arietates colorum figurarūq; in nubibus cerni. put admixtus ignis supet aut vincatur.
¶ De proprietatibus Coeli in locis. CA. LXIIII.

Dæterea quasdā pprietates cæli quibusdā locis esse: Roscidas æstate africæ noctes: In ita
lia locis & lacu velino/ nullo nō die appere arq; Rhodi & syracusis nūq; tāta nubila ob
duci: vt nō aliqua hora sol cernat. Qualia apti? suis referētur in locis. Hæc sint dicta de
aere. CA. LXV.

¶ De natura terræ.

CA. LXV.

Sequitur terra cui vni rerū naturæ partiū eximia ppter merita cognomē ididim? mater Terra oim
næ venerationis. Sic hoīm illa vt cælū dei: quæ nos nascentes excipit: natos alit: semelq; parēs.
ēditos sustinet sp̄: nouissime cōplexa gremio: iā a reliqua natura abdicatos: tum maxime
vt mater operiens: nullo magis sacramēto q; quo nos quoq; sacros facit: etiā monumenta
ac titulos gerēs. nomēq; progās nostrū & memoriā extendēs cōtra breuitatē eui. Cuius numē vl
timū iam nōnullis iprecamur rati graue: tanq; nesciamus hanc esse solā: quæ nūq; irascatur homini. Vel nullis
Aque subeunt in hymbres: rigescunt in grandines: tumescunt in fluctus: præcipitantur in torrentes
Aer densatur nubibus: furit procellis. Ad hæc benigna: mitis: indulgens: vsusq; mortaliū sem Laus terræ.

Caſi Plinii ſecundi naturalis hſtorie.

Si ſerpēs ho-
minem per-
cuſſerit a ter-
ra non vltra
recipitur.

Ferrum.

Auari nota-
tur.

per ancilla: quæ coacta genera: quæ ſponte fundit: quos odores: ſaporesq;: quos ſuccos: quos tactus: quos colores: q̃ bona fide creditū reddit ſœnus: quæ noſtri cauſa alit: Peſtifera em̃ animantia vitali ſpiritu habente culpam neceſſe eſt illi ſeminata excipere: & genita ſuſtinere. Sed in malis generatiū noxa eſt. Illa ſerpentem homine percuiſſo non recipit ampli⁹: penasq; etiā inertiu nomine exigit. Illa medicas fundit herbas: & ſemper homini parturit. Quin & venena noſtri miſerta iſtituiſſe credi pōt nē in tedio vitæ dire famis. mors terre meritis alieniſſima: lēta nos conſumere tabe: ne lacerū corpus abrupta diſpergeret: ne laquei torqueret pena præpoſtera: incluſo ſpiritu cui quæreretur exitus. Ne in profundo quæſita morte ſepultura ſabulo fieret: ne ferri cruciatus ſcinderet corpus. Ita eſt miſerta genuit id: cuius facillimo hauſtu illibato corpore & cū toto ſanguine extingueremur nullo labore ſi-
tientibus ſimiles. Quo taliter deſuctos/non volucres/non fere attingerēt: terręq; ſeruaretur qui ſibi ipſe periſſet. Et vt verum fateamur terra nobis malorum remedium genuit: nos illud vitæ fecimus ve-
nenum. Nos enim & ferro quo carere non poſſumus ſimili modovtimur. Nec tamē quæreremur me-
rito etiam ſi maleficij cauſa attuliſſet. Aduerſusynam quippe naturæ partē ingrati ſumus: quaſi quæ non ad delitias quaſq; non ad cōtumelias ſeruiat homini. In maria iacitur: vt freta admittam⁹: elui-
tur aquis ferro: ligno: igne: lapide: frūge omnibus cruciatur horis: multoq; plus vt delicij q̃ vt alimē-
tis noſtris famuletur. Illa tamen quæ ſumma patitur: atq; extrema cute tolerabilia videantur. Penetramus in viſcera: auri argentiq; venas: & æris ac plumbi metalla fodientes. Gemmas etiam & quosdam paruulos querimus lapides ſcrobibus in profundum actis. Viſcera eius extrahimus vt di-
gyto geſtetur gemma: quā petimus. Quod manus atterūt: vt vnus niteat articulus. Si vlli eſſent in ferri: iam proſecto illos auariciæ atq; luxuriæ cuniculi refodiſſent. Et miramur ſi eadem ad noxā ge-
nuit aliqua. Feræ enim credo cuſtodiant illā: arcenq; ſacrilegas manus. Nonne iter ſerpentes fodi-
mus? Et venas auri tractamus cū veneni traducibus: Placatiore tñ dea vtimur ob hoc: q̃ oēs hi opu-
lentia exitus ad ſcelera: cedeſq; & bella tendūt: quęq; ſanguine noſtro irrigamus inſepultis offib⁹ te-
gimus. Quibus tamē velut exprobatō furore tandē ipa ſe obducit: & ſcelera quoq; mortaliū occul-
tat. Inter crimina ingrati animi & hoc dixerim q̃ naturam eius ignoramus.

De Forma Terræ.

CA. LXVI.

Eſt autem figura prima de qua conſenſus iudicat. Orbem certe dicimus terrę globū: quę verticibus includi ſatemur. Neq; enim abſoluti orbis eſt forma in tanta montiu excelli-
te tāta cāporum planitie: ſed cuius amplexus ſi cuncta linearum cōprehendantur ābitu: figuram abſoluti orbis efficiat. Id qđ ipſa rerū naturæ cogit ratio: nō eiſdem cauſis quas attulimus in cœlo. Nāq; in illo caua in ſe cōuexitat vergit: & cardini ſuo hoc eſt terrę vndiq; incūbit
Hæc vt ſolida atq; conſerta aſſurgit intumeſcēt ſimilis: extraq; ptenditur. Mūd⁹ in cētrū vergit. At
terra exit a cētro: imēſū eius globū in formā orbis aſſidua circa eā mūdi volubilitate cogēte.

De antipodibus An Sint.

CA. LXVII.

Dicęarchus
Pelion theſe-
ſaliæ mons
altiffimus
vel ignaro.

Ingens hic pugna litterarum contraq; vulgi opinionez circūfundit terræ hoies vndiq; cō-
uerſi: inter ſe pedibus ſtare: & cunctis ſimilem eſſe cēli verticem: ac ſimili modo ex qua
cunq; parte mediā calcari. Illo quęrente cur non decidant/ contra ſiti tanq̃ non & ratio
preſto ſit. vt non decidere mirentur illi. Interuenit ſententiā quicquid indocili probabilis turbe
inequali globo & ſi ſit figura pineæ nucis niſilominus terram vndiq; incolit. Sed quid hoc refert alio
miraculo exoriente: pendere ipſam ac non cadere nobiſcū ſeu ſpiritus vis mondo præfertim inclu-
ſi dubium ſit: an poſſit cadere natura repugnante: & quo cadat negāte. Nā ſicut ignium ſedes nō
eſt niſi in ignibus: aquarū niſi in aquis: ſpiritus niſi in ſpiritu: ita terrę arcenib⁹ cūctis niſi in ſe loc⁹
non eſt. Globum tamen effici mirū eſt in tāta planicie maris/ camporūq; Cui ſententię adest. Dicę-
archus vir in primis eruditus: regum cura/ permensus montes: ex quibus altiffimū prodidit Pelion
M. cc. l. paſſuū ratione perpendiculari nullam eſſe eam portione vniuerſę rotūditatis colligēs. Michi
incerta hæc coniectatio videtur. Haud ignoro quosdā alpiū vertices longo tractu nec breuiore quā
quaginta milibus paſſuū aſſurgere. Sed vulgo maxime hæc pugna eſt: ſi coactā in verticē aquarū
quoq; figurā credere cogatur. Atqui non aliud rerū natura aſpectu maniſteſtius. Nāq; dependētes
vbiq; guttę paruis globantur orbibus. Et pulueri illatę/ frōdiūq; lanugini impoſitę abſoluta rotūdi-
tate cernunt. Et in poculis repletis media maxime tumēt. Quapropter ſubtilitate humoris/ molli-
ciaq; in ſe reſidente rationē facilius q̃ viſu dephendūt. Idq; etiā magis mirū in poculis repletis ad-
dito humore minimo circūfluere quod ſuperſit. Contra euenire pōderib⁹ additis ad viciſſos ſepe
denarios. Scilicet quia intus recepta liquorē in verticē attollā: vt cumulo eminente inſuſa dilabā-
tur. Eadē eſt cauſa ppter quam e nauibus terra non cernatur: e nauium malis conſpicua. At procul

recidente nauigio si quid quod fulgeat religetur in mali cacumine: paulatim descendere videat: & postremo occultetur. Deniq; oceanus quem satermur vltimum qua nō alia figura cohæreret: atq; nō deciperet: nullo vltra margine includente: ipsum id ad miraculum redit: quonam modo etiā si globetur extremum nō decadat mare. Contra quod vt sint plana maria: & qua videntur figura non possent. Cur ocean⁹ non decadat se id accidere magno sui gaudio magnaq; gloria inuentores græci docent subtilitate geometrica. Namq; cum e sublimi in inferiora aque ferantur: & sit hec natura earum concessa: nec quisq; dubitet in littore vilo accessisse eas: q̄ longissime deuexitas passa sit: proculdubio apparere quo qd humilior sit propius centro esse terre: omnesq; lineas que emittantur ex eo ad proximas aquas breuiores fieri q̄ quæ ad extremum mare a primis aquis: Ergo totas omniq; ex parte aquas vergere in centrum: ideoq; non decedere: quoniam in interiore nitantur. Quod quidem & ita formasse artifex natura credi debet: vt cum terra arida & sicca constare per se ac sine humore non posset: nec rursus stare aqua nisi sustinente terra mutuo amplexu iungerentur. Hac sinus pendente illa vero permanente totam intra: extra: supra: venis vt vinctulis discurrentibus: atq; etiaz in summis iugis erumpente. Quo spiritu acta & terræ pondere expressa siphonum modo emicat: tantumq; a periculo decidendi abest: vt in summa quæq; & altissima exiliat. Qua ratione manifestum est quare tot fluminum quoidano accessu maria non crescant.

¶ Quomodo Aqua sit terræ innexa. CA. LXVIII.
Est igitur in toto suo globo tellus medio ambitu præcincta circūfluo mari: nec argumentis: hoc inuestigandum: sed iam experimentis cognitum.

¶ De Nauigatione maris Et fluminum. CA. LXIX.

Agadibus/ columnisq; Herculis hispaniæ & galliarum circuitu totus hodie nauigatur occidēs. Septentrionalis vero oceanus maiore ex parte nauigat⁹ est auspiciis Diui Augusti germaniam classe circūuecta ad cimbrorum promontorium. & inde immenso mari prospecto: aut fama cognito: ad scythicā plagam & humore nimio rigētia. Propter quod minime veri simile est illic maria deficere: vbi vis humoris superet. Iuxta vero ab ortu ex indico mari sub eodem sydere pars tota vergens in caspiū mare pnauigata est macedonū armis. Seleucho atq; Anthioco regnantibus: quæ seleuchida atq; anthiochida ab ipsis appellari voluere. Circa caspiū quoq; multa oceanī littora explorata: paruoq; breuis. q̄ totus hinc aut illic septētrio eremigatus. Vi tñ cōiecturæ locum sit quoq; in nō reliquā/ ingēs argumētum paludis mæoticæ: siue ea illius oceanī sinus ē: vt multos aduerto credidisse: siue augusto sinu discreti restagnatio. Alio latere gadiū ab eodem occidēte magna pars meridiani sinus ambitu mauritanie nauigatur hodie. Maiorē quidē eius partē/ & oriētis victoriæ Magni alexandri lustrauere vsq; in arabicū sinum. In quo res gerente. C. Cæsare Augusti filio/ signa nauium ex hispaniēsis naufragiis feruntur agnita. Et Hanno Carthaginis potentia florētē/ circūuectus a gadibus ad finē arabie nauigationē eam prodidit scripto. Sicut ad extra Europe no scenda missus eodem tpe Himilco. Præterea nepos Cornelius auctor est Eudoxum quēdam sua ætate cum Lathyrum regem fugeret arabico sinu egressum gades vsq; puectum. Multoq; ante eum Celi⁹ Antipater vidisset: qui nauigasset ex hispania in æthiopiā cōmertiij gratia. Idē nepos de septentrionali circuitu tradit. Q. Metello Celeri. C. Afraniij in consulatu collegæ sed tum galliæ pconsuli idos a rege sueuorum dono datos: qui ex india cōmertiij causa nauigantē tēpestatibus essent in germaniā abrepti. Sic maria circūfusa vndiq; diuiduo globo partē orbis auferunt nobis: nec inde huc nec hic illo per uo tractu. Quæ contēplatio apta detegēdæ mortaliū vanitati poscere videtur vt totū hoc qd quid est in quo singulis nihil fatis est ceu subiectum oculis quātum sit ostendam.

¶ Quæ portio Terræ Habitatetur. CA. LXX.
Am primum in dimidio computari mihi videtur tanq̄ nulla portio ipsi decedat oceano: q̄ toto circūdatus medio: & oēs cæteras fundēs recipiēsq; aquas: & q̄ quid exit in nubes ac sydera ipa tot & tante magnitudinis pascens. Quo tandē amplitudinis spatio terra credi habitat. Improbā & infinita debet eē tam vastę mollis possessio. Adde q̄ ex relicto spatio plus abstulit cœlū. Nam cū sint eius quinq; partes: quas vocāt zonas: infesto rigore & æterno premittur gelu omne quicquid est subiectū duabus extremis vtrinq; circa vertices: hunc qui septētrion vocantur: eūq; qui aduersus illi austrin⁹ appellatur. Perpetua caligo vtrobiq; & aliena molliorū syderū aspectu maligna ac pruina tātum albicans. Lux vero mediā terrarum qua solis orbita est exusta flāmis & cremata quominus vapore torretur. Citra quam duę tantum inter se exustam/ & rigētes temperantur. Hæc ipse inter se non perit ppter incēdium syderis. Ita terræ tres partes abstulit cœlū. Oceani rapina incerto est. S; & relicta nobis vna portio haud scio an etiam in maiore dāno sit. Idē siquidem oceanus infusus in multos (vt dicemus) sinus adeo vicino accessu iterna maria allatat: vs d. j.

Cur ocean⁹ non decadat

Seleuchus
Anthiocus.

Mæotica palus.

Hanno.

Himilco.

Ocean⁹ oēs recipit aq̄s.

quinq; zonas cœlestes.

Caſi Plinii ſecundi naturalis hiſtorie.

centum quindecim milibus paſſuū arabicus ſinus diſtet ab ægyptio mari. Caſpius vero. ccc. lxxv. milibus a pontico. Idē interfuſus intrat per tot maria quibus african/ europam/ aſiamq; diſpartit. Quā tum terrarum occupet cōputetur etiā nunc mēſurā tot fluminum/ tantarū pallidiū. Addantur & lacus/ & ſtagna. Iā elata in cælum & ardua aſpectu quoq; iuga. Iā ſilue vallesq; præruptę & ſolitudi nes & mille cauſis deſerta detrahantur. Hæc tot por tiōes terrę imo vero (vt plures tradidere) mūdi pūctus: neq; eſt aliud terrā vniuerſa. hæc ē materia glorię noſtrę: hæc fedes: hic honores gerim⁹: hic exercemus iperia: hic opes cupim⁹: hic tumultuaſ humanū genus: hic iſtauramus bella/ etiā ciui lia: mutuis cēdibus laxiorē facimus terrā. Et vt publicos gētiū furores trāſeā: hæc in qua cōtermios pellimus: furtoq; vicini ceſpitē nſo ſolo aſſodimus: vt q̄ latiffime rura metatus fuerit: vltraq; famam exegerit acolas/ quora terrarū parte gaudeat: vel cum ad menſurā auaritię ſue ꝑpauerit quā tan dem portionem deſunctus eius optineat.

¶ Mediam eſſe mundi terram.

CA. LXXI.

Terrā mūdi centrum.

Ediam eſſe mundi totius terrā haud dubijs cōſtet argumētis: ſz clariffime ægnoctij pari bus horis. Nā ſi in medio nō eſſet: æquales dies nocteſq; habere nō poſſe dephenderūt/ & Dioptræ: quæ vel maxie id confirmāt: cum æquinoctiali tpe ex eadē linea ortus/ occaſus q; cernatur: & ſolſtitialis exortus ꝑ ſuā lineam brumaliſq; occaſus. Quę accidere nullo mō poſſent: niſi in cētro ſita eſſet.

¶ De ſyderū ineq̄litate: & de eclipſi: & vbi & q̄re. CA. LXXII.

Sydera: q̄ nō occidūt aut oriuntur.

Res aut circuli ſupradictis zonis implexi inæqualitates tēporum diſtingunt. Solſtitialis a parte ſigniferi excelliſſima nobis ad ſeptētrionalē plagam verſus. Contraq; ad alium po lū brumalis. Itē medio ambitu ſigniferi or bis incedēs æquinoctialis. Reliquorum q̄ mira mur cauſa in ipſi⁹ terrę figura eſt: quā globo ſimilē & cumea aquas iſſdem intelligitur argumētis. Sic. n. ſit haud dubie vt nobis ſeptētrionalis plagę ſydera nunq̄ occidāt cōtra meridiāe nunq̄ oriant. Ruſſuſq; hæc ab illis nō cernātur attollēte ſe contra medios viſus terrarū globo. Septē triones nō cernit troglodyte & confinis ægyptus. Nec canopū italia: & quā vocāt berenices crinem Itē quā ſub Diuo Auguſto cognoſcere Cæſaris tronū: iſignis ibi ſtella: adeoq; manifeſto aſurgens faſtigio icuruaſ: vt canopus quartā fere partē ſigni vnus ſupra terrā eminare Alexandriæ intuenti bus videat. Eadē a rhodo terrā quodāmodo ipſam ſtringere. In pōtho omnino nō cernat: vbi maxie ſublimis ſeptētrio. Itē a rhodo aſcōditur: magiſq; alexādræ. In arabia nouēbri mēſe prima vigilia occultus: ſecūda ſe oſtendit. In meroe ſolſtitio vesp̄i pauliſper apparet: pauciſq; ante exortū arctu ri dieb⁹ pariter cū die cernit. Nauigantiū hæc maxime curſus dephendūt: in alia aduerſo: i alia ꝑno mari: ſubitoq; cōſpicuis atq; vte freto emergētibus q̄ in anſradū pilæ latuere ſyderibus. Neq; n. (vt dixere aliqui) mundus hic polo excelliore ſe attollit: vt vndiq; non cernant hæc ſydera. Verū hæc ea poſitis videtur hic vertex: ſic in illam terrę deuexitatē trāſgreſſis illa ſe attollunt reſidētibus quę hic excelsa fuerant: qd̄ niſi in figura pilę accidere nō poſſet. Ideoq; defectus ſolis ac lunæ vesp̄inos oriē tis icolæ non ſentiunt: nec matutinos ad occaſum habitātes: meridianos vero ſæpius. Nobili apd̄ ara biam magni Alexādræ victoria luna deſeſſe noctis ſecūda hora ꝑdita ē. Eadēq; in Sicilia exoriēs Solis defectum. Viſano & fonteio conſ. qui fuere ante paucos annos factum pridie kalendas maias. campania hora diei inter ſeptimam & octauā ſenſit. Corbulo dux in armenia iter horam diei deci mam & vndecimam ꝑdidit viſum circuitu globi alia alijs detegēte & occultate. Quod ſi plana eēt terra ſimul omnia apparerēt cūctis: nocteſq; non fierēt ięquales: neq; alijs q̄ in medio ſitis paria duo decim horarum interualla cernerētur: quæ nūc non in omni parte ſimilimodo congruunt.

Quę ratio diurnæ lucis in terris.

CA. LXXIII.

Philonides curſor mira bilis.

Deo ne nox dieſq; quāuis eadē toto orbi ſimul eſt oppoſitu globi noctē aut ambitu diem aſſerente. Multis hoc cognitū expe rimentis. In africa hispaniaq; turrium Hannibalis. In aſia vero ꝑpter piraticos terrores ſimili ſpecularū ꝑreſidio excitato: in q̄s ꝑnūciatos ignes ſexta hora diei accēſos ſepe cōpertū eſt: tertia noctis a tergo vltimis viſos. Eiufdē Alexā dri curſor. Philonides ex ſicyone ad elin mille & ducētia ſtadia nouē diei cōfecit horis. Inde q; quāuis decliui itinere tertia noctis hora remēſus eſt ſepius. Cauſa q̄ eunti cū ſole iter erat: eundēq; remeās obuium cōtrario ꝑæuertebat occuſu. Qua de cauſa ad occaſus nauigātes quāuis breuiſſimo die vni cunt ſpatia nocturnæ nauigationis vt ſolē ipſum comitantes.

¶ Gnomica de eadē re & horologio primo.

CA. LXXIII.

Aſaq; horoſcopa non vbiq; eidē ſunt vſui: trecētis ſtadijs aut lōgiſſime etiā quingētis mu tantib⁹ ſemet vmbriſ. Solis itaq; vmbilici quē gnomēne appellant vmbra in Egypto meri diano tempore æquinoctij die paulo plus q̄ dimidiam gnomonis menſuram efficit. In vrbe

Roma noua pars gnominis deest vmbre. In oppido Ancona superest quinta. xxx. In parte Italiae que Venetia appellatur eisdem horis vmbra gnominis par sit.

¶ Vbi & quando nullae vmbre.

CA. LXXXV.

Simili modo tradunt in syene oppido quod est supra alexandriam quinque milibus stadiorum solstitij die medio nullam vmbra iaci. Puteumque eius experimeti gratia factum totum illum minari. Ex quo apparere sole in illo loco supra verticem esse: quod etiam in india supra flumen hyspasin fieri tpe eodem Onesicritus scripsit. Constatque in berenice vrbe troglodytarum & idest stadiis quattuor milibus octingentis. xx. eadem gente in Ptolemaide oppido quod in margine rubri maris ad primos elepharitos venatus conditum est. Hoc idem ante solstitium quadrigenis quinque diebus totidemque postea fieri: & per eos nonaginta dies in meridiem vmbra iaci. Rursus in meroe insula quae est caeput gentis ethiopum quinque milibus stadiorum: & syene in amne nilo habitat bis anno absumit vmbra sole duodeuicesimam tauri partem & quartadecimam leonis obrinere. In india gente oretum mos est maleus nomine: iuxta quem vmbra estate in austrum: hyeme ad septentrionem iaciuntur. Quindecim tantum noctibus ibi apparet septentrio. In eadem india patalis celeberrimo portu sol dexter oritur vmbra in meridie cadunt. Septentrionem ibi alexandro morate annotatum prima tantum noctis parte aspici Onesicritus dux eius scripsit. Quibus in locis in die vmbra non sint septentrionem non conspici: & ea loca appellari ascia: nec oras dinumerari ibi.

Puteus syenes.

Hyspasis flumini.

Meroe nili insula nobilissima.

Et in tota troglodytica vmbra bisquadraginta quinque diebus in anno Eratostenes in contrarium tradere prodidit.

CA. LXXXVI.

¶ Vbi longissimus dies: & vbi breuissimus.

CA. LXXXVII.

Sic fit variatio lucis incrementum in merore longissimus dies. xij. horas aequinoctiales & octo partes vnius horae colligat. alexandriae vero. xiiij. horas. In italia. xv. In britania. xviij. vbi aestate lucidae noctes haud dubie repromittunt id quod cogit ratio credi. Solstitialibus diebus accedente sole propius verticem mundi: Augusto lucis ambitu subiecto terrae continuos dies haberi senis mensibus: noctesque diuerso ad brumam remoto. Quod fieri in insula tyle pythias massiliensis scripsit sex dierum nauigatione in septentrionem a britania distate. Quidam vero in nona quae distat a caemal dono britanie oppido circiter ducentis milibus affirmant.

Subiecto vel subiectae.

Tyle insula ex notis vltima.

Item de horologio. Mbrarum hanc rationem & quam vocant gnomonicam inuenit Anaximenes milesius anaximandri de quo diximus & Taletis discipulus: primusque horologium quod appellant sciotericon lacedaemone ostendit.

CA. LXXXVIII.

¶ Quomodo dies obseruentur.

CA. LXXXIX.

Psum diem alij aliter obseruauere. Babilonij: inter duos solis exortus. Athenienses iter duos occasus. Vmbra a meridiem i meridiem. Vulgus omnia a luce ad tenebras. Sacerdotes Romani & qui diem diffinire ciuile: ite aegyptij & Hipparchus a media nocte in mediam. Minora autem interualla esse lucis inter ortus solis iuxta solstitia quae equinoctia apparet: quia positio si gniferi circa media sui obliquior est: iuxta solstitium vero rector.

Varia diei obseruatio.

¶ Differentiae gentium & ratio.

CA. LXXX.

Contexenda sunt his celestibus nexa causis. Namque aethiops vicini syderis vapore torrerentur: adustique similes gigni: barba & capillo vibrato non est dubium. Et aduersa plaga mundi: atque glacialis candida cute esse gentes flauis permixtas crinibus. Truces vero ex caeli rigore habent & illas mobilitates habentes. Ipsorumque crinium argumento illis in superum succum reuocari natura vaporis. His in inferas partes depelli humore deciduo. Hic graues feras: illic varias effigies animalium puenire: & maxime alitum: & in multas figuras gigni volucres. Corporum autem periclitatem ut robique: ignium nifus: hic humoris alimentum. Medio vero terrae salubris vtriusque mixtura: fertilis ad omnia tractus: modicus corporum habitus. Magna & in colore temperies. Ritus molles: sensus liquidus: ingenia fecunda: totiusque naturae capacia. Ipsae imperia quae nunquam extimis gentibus fuerint: sicut ne ille quidem his paruerint auullae ac per immanitatem naturae vrgentis illas solitariae.

ethiopes. Scythas intelligit.

Pro immanitate vel pronunciate.

¶ De motu terrae.

CA. LXXXI.

Babyloniorum placita motus terrae hiatusque & cetera omnia vi syderum existimant fieri. Sed illos trum quibus fulmina assignant. Fieri autem haec meantium cum sole aut congruetium: & maxime circa quadrata mundi. Praeclara quaedam esse & immortalis in eo (si credimus) diuinitas phibetur. Anaximandro milefio physico: quem ferunt lacedaemonijs praedixisse: ut vrbem ac tecta custodiret. Instare enim motu terrae. Et tum vrbs tota corruit. Et taygeti motus magna pars ad formam puppis di.

Anaximander.

Caſi Plynii ſecundi naturalis hiſtorie.

eminens abrupta cladē inſuper eā ruina preſſit. Perhibet & pherecydis Pythagorē doctōis alia cō-
ſectatio: ſ; & illa diuina. Hauſtu aquæ e puteo pſenſiſſe ac prēdiſſe ibi terrē motū. Quæ ſi vera ſūt
q̄tūm a deo tandem videri poſſunt tales diſtare dū viuāt. Et hæc quidē arbitrio cuiuſq; exiſtiman-
da relinquātur. Vētoſ in cauſa eſſe nō dubium reor. Neq; n. vnq̄ intremiſcant terrē niſi ſopito mari:
celoq; adeo trāquillo vt volatus auium nō pendeāt ſubtracto omni ſpiritu q̄ vehit: nec vnq̄ niſi poſt
Venti terræ
mor? i cauſa
nitruū. Nec hiatus aliud: q̄ cum fulmen erūpit in cluſo ſpiritu luſtante: & ad libertatem exire nitente.

¶ De terræ hiatibus.

CA.LXXXII.

Varie itaq; quatiſ: & mirā edunt opera: alibi pſtratis mœnib;: alibi hiatu pſundo hauſtis
alibi egeſtis molibus: alibi emiſſis aminibus: nōnunq̄ etiam ignibus: calidiſue fontib;. Ali-
bi aduerſo fluminum curſu. Præcedit vetō: comitatq; terribilis ſonus: alias murmur ſimi-
lius mugitibus: aut clamori humano: arimorumue pulſantiū frigori: p̄ qualitate materiæ
excipiētis: formaq; vel cauernarū: vel cuniculi: p̄ quē meat exilius graſſante in anguſto: eodē rauco
in recuruis reſultante: in duris feruente: in humidis fluctuātē & ſtagnantibus. Item feruētē cōtra ſo-
lida. Itaq; & ſine motu ſæpe edīt ſonus: nec ſimplici mō quatiſ vnq; ſed tremiſ vibratq;. Hiar? ve-
ro alias remanet oſtendēs quē ſorbuit: alias occultat ore compreſſo. Ruſuſq; ita iducto ſolo vt nulla
Alpes con-
cuſſe.
gallię.
ægyptus.
vestigia extant: vrbibus plerūq; deuoratis: agrorumq; tractu hauſto. Maritima aut maxie quatiūt
nec montofa tali modo catent. Exploratum eſt mihi alpes apenninas ſæpius tremuiſſe. Et autumno
ac verē terræ crebrius mouentur: ſicut ſunt fulmina. Ideo gallię & ægyptus minime quatiunt: quo-
niam hic æſtatis cauſa obſtat: illic hyemis. Item noctu ſæpius q̄ interdiu. Maximi autem futuri ſigna
motus exiſtant: hi matutini vespertiniq;: ſed p̄pinqua luce crebri. Interdiu aut circa meridiē ſiūt: &
ſolis lunæq; defectu: quoniam tēpeſtates tunc ſopiuſ. Præcipue vero cū ſequitur hymbrem æſtus:
hymbreſue æſtum.

¶ Signa motus futuri.

CA.LXXXIII.

Auigantes vero ſentiunt nō dubia cōiectura: ſine flatu itumefcente fluctu ſubito: aut qua-
tiente iſti. Intremūt vero & in nauibus poſita æque q̄ in ædificijs: crepituq; p̄nūtiāt. Quin
Nota. & volucres nō impaudæ ſedēt. Eſt & in cēlo ſignum: præceditq; motu futuro aut iterdiu
aut paulo poſt occaſum ſereno: ceu tenuis lineæ nubis in lōgum porrectæ ſpatium. Eſt &
in puteis turbidior aqua: nec ſine odoris tedio.

¶ Auxilia contra motus futuros.

CA.LXXXIII.

Sicut & iſſdem eſt remedium: quale cloacæ & crebri ſpecus præberit. Præcōceptū. n. ſpi-
ritum exhalant: quod in certis notat oppidis: quæ minus quatiūtur: crebris ad purgādā
eluuie cuniculis cauata. Multoq; ſunt tutiora in iſſdē illis quæ pendent: ſicut neapoli i ita-
lia intelligitur: parte eius quæ ſolida eſt: ad tales caſus obnoxia. Tutiffimi ſunt ædificiorū
Neapoliter
remotui ob-
noxia
fornices: anguli quoq; parietum: p̄teſq; alterno pulſu renitēte. Et latere terrę noſ facti parietes mino-
re noxa quatiūtur. Magna differentia eſt & in ipſo genere motus. Pluribus ſiquidē modis quatiſ. Tu-
tiſſimum eſt cum vibrat criſpātē ædificiorū crepitu: & cum intumefcit affurgēs: alternoq; motu reſi-
det innoxii: & cū concurrentia tecta cōtrario iſtu arietant: qm̄ alter motus alteri renittitur. Vndan-
tis inclinatio & fluctus more quædam volutatio infeſta eſt: aut cū in vnam partem totus ſemot? im-
pellit. Deſinunt aut tremores cum vētus emerſit. Sin vero durauere: nō ante quadraginta dies ſiſtū-
tur. Plerūq; & tardius: vtpote cum quidē annuo & bienni ſpatio durauerint.

¶ Portenta terrarum ſemel viſa.

CA.LXXXV.

Eſt autem & hoc ſemel: qđ equidē in hetruſcę diſciplinæ voluminibus inueni ingēs terra-
rum portentum. L. Martio. Sex. Iulio conſ. in agro mutinenſi. Namq; montes duo iter ſe
cōcurrerūt crepitu maxio aſſultātes recedētēſq;: iter eos flamma fumoq; in cœlum excū-
te interdiu: ſpectātē e via æmilia magna equitum Romanorū familiarūq; & viatorū mul-
titudine. Eo concurſu villę oēs eliaes. Animalia p̄ multa q̄ intra fuerāt exanimata ſunt: anno ante ſo-
duorū cōcur-
ſus montiū.
Terrę oſtētū
ciale bellum: quod haud ſcio an funeſtius ipſi terræ italię fuerit q̄ ciuile. Non minus mirū oſtētus &
noſtra cognouit ætas anno Neronis principis ſupremo: ſicut in rebus eiſ: expoſuimus: pratis: oleiſq;
intercedēte via publica in cōtrarias ſedes trāſgreſſis in agro marrucino p̄dijs: Vectij Marcelli egriſ
Cū terrę mo-
tu inūdatio
fit.
Rores Neronis procurantis.

¶ Miracula terrę motus:

CA.LXXXVI.

Eunt ſimul cum terrę motu & inundatiōes maris: eodē videlicet ſpiritu inuſi: aut reſidētis
ſinu recepti. Maximi terrę memoria mortalium extitit motus: Tyberij Cæſaris principa-
tu. xiſ. vrbes,
aſię pſtrata.
atq; quinquagies nunciatus Romam. Quo quidē anno ad thrasimenū lacū dimicātes maximū motū
neq; pœni ſenſerē nec Romani. Nec vero ſimplex malum aut in ipſo tātum motu periculum eſt. S;

par aut maius ostentum: nunq̃ vrbs Roma tremuit: vt nō futuri euētus alicuius id p̃nuntium esset.

¶ Quibus locis maria recesserint.

CA. LXXXVII.

E Adem nascētium causa terrarum est. cum idē ille spiritus attollendo potens solo nō valet erumpere. Nascūtur em̃: nec fluminum tantū inuectū: sicut echinades insulæ ab acheloo alcheoli amne cōuectę. Maiorq; pars ægyptia a nilo. In quā a pharo ifula nōctis & diei cursū fuisse insulæ. Homero credimus. Nec recessū maris sicut idē circeis. Qd̃ accidisse & in ambraciæ portu Idē vel eodē decē miliū pas. interuallo & atheniēsium quinq; miliū ad pyræ eum memoratur. Et ephesi vbi quōdam edē Diane alluebat. Herodoto quidē si credimus mare fuit supra mēphin vsq; ad æthiopū mō VI tentranie tes. Itēq; a planis arabie mare circa ilium & tota teuthranie quaq; campos intulerit meander.

¶ Ratio insularum e nascentium.

CA. LXXXVIII.

M Ascuntur & alio modo terræ: ac repēte in aliquo mari emergūt velut paria secū faciēte natura: quęq; hauserit hiatus alio loco reddente.

¶ Quę & quibus temporibus enatę sunt

CA. LXXXIX.

C Lare iam pridē insulæ delos & rhodos memorię pdunt enatę. Postea minores yltra melo: anaphe: inter lēnum & hellepontū nea: inter lebedū & theonalone: iter cycladas olympia dis. cxxxv. anno quarto thera & thersasia. Inter easdē post ānos. cxxx. hiera eadēq; automa te. Et ab ea duobus stadiis post ānos. cx. in nostro æuo. M. Iunio Syllano & L. Balbo cōf. ad. viij. id⁹ iulij thia.

¶ Quas terras interruperint maria.

CA. XC.

T Nte nos & iuxta italiam inter æolias insulas: itē iuxta cretam emerūt e mari mille quinq; tum passuū vna. Cū calidis fontibus: altera olympiadis. cxliij. anno tertio i thusco sinu flans hæcyolēto cū flatu. Prodiť quoq; memorię magnā circa illā multitudinē pisciū flui tantē confestim expirasse quibus ex ijs cibis fuisset. Sic & pythecusas i cāpano sinu ferunt Pythecusæ insula vel stagnum Prochyta. ortas. Mox in ijs montē epopon cū repente flāma ex eo emicuiisset cāpestri æquatū planitię. In eadē & oppidū haustū pfundo: alioq; motu terræ statinā emeruisse. Et alio puolutus mōtibus insulā extitisse pchitam. Nāq; & hoc mō insulas rerū natura fecit. Auellit siciliā italię cyprū syriā: euboeā boetia: euboeę Athlantē & macriam: be lbicum bithyniē: leucosiam syrenum p montorio.

¶ Quæ insulæ continenti adiunctæ.

CA. XCI.

R Vrus abstulit insulas mari: iuxitq; terris. Antissam lesbo: zephyriū halicarnaso: ethusā mīdo: domiston & prienē mileto: arthemisiā parthenio p montorio: hybanda quondā insula ionię. cc. nūc a mari abest stadiis. Syriten ephesus i mediterranea habet. Derasidas & phoniam vicinā ei magnesia. Epidaurus & oricon insulę esse desierunt.

¶ Quę terræ motu mari pmutatę.

CA. XCII.

N totum abstulit terras primū oīm vbi atlāticum mare est (si Platoni credimus) i medio spacio. Mox interno: quæ videmus hodie mersam arcananiā ambracio sinu: achariā corinthio: europam asiāq; ppōtide & pōto. Ad hoc prupit mare leucada: antirrhii: hellepōtū bosphoros duos.

¶ Quæ terræ ipsæ se forbuerunt.

CA. XCIII.

T q; vt sinus & stagna præteream: ipsa se condens terra deuorauit. Cybotum altissimū mō tem cum oppido curite: syphilum in magnesia. Et prius in eodē loco clarissimā vrbē quæ tantalis vocabat. Galanis & Gameles vrbū in phoenice agros & cū ipsis phegiū æthiopię iugum excelsissimum: tanq̃ non infida grassarent & littora.

¶ Quæ vrbes haustæ sint a mari.

CA. XCIII.

Yrrham & antistam circa meotim pōtus abstulit. Elicē & burā sinus corinthius: quarū in altro vestigia apparēt. Ex insula cęa ampli⁹. xxx. milia passuū abrupta subito cū plurimis mortaliū rapuit. Et in sicilia dimidiā tyndarida vrbē ac qcquid ab italia deest. Similiter i boetia & eleusina.

¶ De Piaculis

CA. XCV.

M Otus enim vero terræ sileant & quicquid est: vbi saltē busta vrbū extāt. Simul vt terrę mī racula potius dicam⁹ q̃ scelera naturæ. Et hercule nō cęlestia enarratu difficiliora fuerint Metallorū opulētia tā varia: tā diuēs: tā fœcūda: tot sæculis suboriēs: cum tantū quotidie orbe toto populent ignes: ruine: naufragia: bella: fraudes: tantū vero luxuria & tot mortales cōterant. Gemmarū pictura tā multiplex Lapidū tā discolores maculæ. Interq; eos cādor alicuius præter lucē oīa excludens. Medicatorū fontium vis. Ignium tot locis emicantium perpetua tot sæculis incendia. Spūs lætales alibi: aut scrobibus emissi: aut ipso loci situ mortiferi. Alibi volucrib⁹ Soraacte. tantum vt foracte vicino vrbī tractū. Alibi præter hoīem cæteris animantibus: nonnūq; & homini: vt in sinuesano agro & puteolano sunt: q̃ spiracula: alij charoneas scrobes mortiferū spiritū exhalantes. Hierapoli Item in hirpinis aut facti ac mephiris eundē locū: quē qui intrauere moriunt. Simili modo hierapoli d iij.

Pythecusæ
insula
vel stagnum
Prochyta.

Hibandā.

Cybotus:

Terre laus:

Soraacte.

Hierapoli

Caui Plynii secundi naturalis historie.

Delphis spe in asia matris magne tantum sacerdoti innoxium. Alibi fatidici specus: quoz exhalatione temulenti
cus fatidici futura precinunt: vt delphis nobilissimo oraculo. Quib⁹ in rebus quid possit aliud causæ afferre mor
exhalans talium quispiam: q̄ diffuse p̄ omnē naturæ subinde aliter atq; aliter numē erumpens.

Spiritum.
Gabinensis
ager.

Q̄ De terris semper tremantibus. CA.XCVI.
Vedam vero terrę ad ingressus tremunt. sicut in gabinensi agro non pcul vrbe roma iuge
ra ferme ducenta equitantium cursu.

Quolibz im
pulsu vlt quo
libent ipulse
Aque ad mo
dulos exiliē
tes saltares
dictę.

S̄ De insulis semper fluctuantibus. CA.XCVII.

Similiter in reatino quedam insulæ semp fluctuant: sicut in agro cecubo: & eodē reatio muti
nensi: stationēsi: in vadimonis lacu: & ad cutillas aquas opaca silua: quę nunq̄ die ac noctu eo
dem loco visit. In lydia aque vocatur calaminæ: nō ventis solū: s; etiā contis vel quolibet im
pulsu multoz ciuium mithridatico bello salus. Sūt & in nymphæo paruæ saltares dictę: qm̄ in sym
phonie cantu ad ictus modulātium pedū mouent. In tarquinēsi lacu magno. Italię duo nemora cit
cūferunt nūc triquetra figurā edētes: nunc rotundā cōplexu vētis impellētibus: quadratam nunq̄.

vrbs paphos
Cautes mo
bil & imobil
Terra sanās
oia vulnera.
Sarcophag⁹
Duo indie
montes.

C̄ Quib⁹ in terris nō pluat: & acervata terrarū miracula & ceterorū elemētōrū. CA.XCVIII.

Elebre fanum habet Veneris paphos: in cui⁹ quandā areā nō impluit. Itē in ea oppido troa
dis circa simulachrū Minervę i eodē relicta sacrificia nō putrescūt. Iuxta harpasa oppidū
alię cautes stat horrēda: vno digyto mobilis. Eadē si toto corpore impellat resistēs. In tau
roz peninsula in ciuitate paralino terra est qua sanant oia vulnera. At circa allon troadis
lapis nascitur. quo cōsumunt oia corpora: sarcophagus vocat. Duo sunt mōtes iuxta flumē indū alte
ri natura est vt ferrū omne teneat: alter vt respuat. Itaq; sint calui i calciamēto: vestigia auelli in alte
ro nō posse: in altero sisti. Locris & crotone pestilētiā nunq̄ fuisse. nec vllō terrę motu laboratū anno
tatū est. In lycia vero sēp a terræ motu. xl. dies serenos eē. In agro harpano frumētū fatū nō nascit. Ad
aras mutias i veiente & apud tusculanū: & in silua ciminia loca sunt in q̄b⁹ in terrā depacta nō extra
hunt. In crustumio natū foenū: ibi noxiū: extra salubre est. Et de aquarū natura complura dicta sūt.

Sol & luna
æst⁹ marinos
causant.

S̄ Quā ratione æstus maris accedant & recedant CA.XCIX.

Ed æstus maris accedere & reciprocare maxime mirum est. Plurib⁹ quidē modis accidit.
Verum causa in sole lunaq;: Bis inter duos exortus lunę affluūt: bisq; remeāt vicinis qua
ternisq; semp horis. Et primum attollētē secum ea mūdo intumescētēs. Mox a meridiano
cēli fastigio vergēte in occasum residētēs. Rursusq; ab occasu subter cēli ima & meridiāo
cōtraria accedētē inūdantes. Hic donec iteg; exoriant se sorbētēs. Nec vnq̄ eodē tēpore quo pridie
refluit: vt ancillante sydere trahētēsq; secum auido haustu maria: & assidue aliūde q̄ pridie exoriēte
paribus tñ interuallis reciproci: senisq; semp horis non cuiusq; diei aut noctis aut loci: s; equinoctia
libus: ideoq; inæquales vulgariū horarū spacio vtcūq; plures in eas aut diei aut noctis illaz mē
suræ cadunt: & æquinoctio tantum pares vbiq;: Ingens argumētum plerūmq; lucis ac vicis etiā diur
næ hebetes esse qui negēt subter meare sydera: ac cursus eadē resurgere: similēq; terris imo veroni
uerse naturæ & inde faciēm in issdem ortus occasusq; operibus nō aliter sub terra manifesto syderis
cursu aliove effectū: q̄ cum præter oculos nostros ferat. Multiplex etiā mū lunaris differentia: pri
mūq; septenis diebus Quippe modici noua ad diuiduam æstus. Pleniores ab ea exundāt: Pleneq;
maxime fuerunt. Inde mitescūt. Pares ad septimam primis. Iterūq; alio latere diuidua augef. In coi
tu solis pares. Plane eadem aquilonia & a terris longius recedētē mitiores q̄ cum in austros digressa
ppriore nisu vim suā exercet. Per octonos quoq; annos ad principia motus & paria incrementa cēte
simo lunę reuocātur ambitu: augēte ea cuncta solis annuis causis duobus equinoctijs maxime tumē
tes & autumnali amplius q̄ verno. Inanes vero bruma & magis solstitio. Nec tamē in ipsis quod dixi
temporū articulis sed paucis post diebus sicuti neq; in plena aut nouissima s; postea: nec statim vt
lunam mundus ostendat: occultetve: aut media plaga declinet: verum fere duabus horis equinoctia
libus seruis: tardiore semp ad terras omnium quæ gerunt in cēlo effectū cadente q̄ visu sicuti fulgu
ris & tonitruī & fulminum. Omnes enī æstus in oceano maiora integūt spacia inundātq; q̄ in reliquo
mari. siue quia totū in vniuersitate animosus est q̄ in parte: siue quia magnitudo aperta syderis vim
laxe crassantis efficacius sentit eadē angustijs arcētibus. Quæ de causa neclacus nec amnes similiter
mouentur. Octogenis cubitis supra britaniā intumescere æstus Pytheas massiliensis auctor est. In
teriora autem maria claudunt vt portu. Quibusdā tñ in locis spatiosior laxitas ditioni patet. vtpote
cum plura exempla sunt in tranquillo mari: nullocq; velorum impulsu tertio die ex italia peruectoz
vticam æstu feruente. Circa littora autem magis q̄ in alto deprehēduntur hi motus: quoniā & in cor
pore extremo pulsū venarū id est spiritus magis sentiunt.

Pytheas.

Vbi æstus extra rationem. CA.C.

N plerisque tñ æstuarijs ppter dispares syderum in quoq; tractu exortus diuersi existunt æstus tēpore non ratione discordes: sicut in syrtibus. Ex quorundā tamen priuata natura est: velut tauminitani erupi. Sēpius & in euboea septies die ac nocte reciprocātes. Aest⁹ Gadib⁹ her- idē triduo in mēse cōsistit septima. Octaua: nonaq; luna. Gadibus q est delubro Herculis culis templo pxi- mus fons inclusus ad putei modū alias simul cū oceano auget: minuiq; alias vero vtrūq; cōtra fons pxi- m⁹. rīs tēporibus. Eodem in loco alter oceani montibus consentit. In ripa bethys oppidum est: cuius putei crescente æstu minuunt: augescunt decedēte medijs tēporum immobiles. Eadē natura in his- pali oppido vni puteo: cēteris vulgaris. Et pontus semp extra meat in pponitidem: introrsus in pon- tum nunq; refluxo mari.

¶ Miracula maris.

Mnia plenilunio maria purgant: quādam & stato tēpore. Circa Messanā & milas fimo fabulæ. similia expuunt in littus purgamēta. vnde fabula solis boues ibi stabulari. His adde: vt ni Aristoteles. hil quod equidē nouerim pterea. Aristoteles nullū animal nisi estu recedēte expirare affir- mat. Obseruatum id multum in gallico oceano: & duntaxat in homine compertum.

¶ Quæ potestas lunæ & terrena & marina.

CA. CII.

Vo vera cōiectatio existit haud frustra spiritum sydus lunæ existimari. Et hoc esse qd ter- ras saturet: accedēsq; corpora impleat: absedēsq; inaniat. Ideo cū incremento eius augeri cōchylia: & maxime spiritū sentire qb⁹ sanguis nō sit. S; & sāguinē hoīm etiā cū lumie ei⁹ augeri ac minui. Frōdes quoq; ac pabula (vt suo loco dice) setire nō oīa eadē penetrāte vi

¶ Quæ solis & quare falsum mare.

CA. CIII.

Taq; solis ardore siccat liquor. & hoc esse masculū sydus accepimus torrēs cūcta forbēsq; Sol masculū Sic mari late patēti sapore incog falis: aut quia exhausto idē dulci tenuiq; qd facillime tra- sydus. hat vis ignea: omne asperius crassiusq; liquat. Ideo summā æquorū aquā dulciore pfūda Hanc esse veriorē causā asperi saporis: qd q mari terræ sudor sit æternus: aut quia plurimū ex arido misceatur illi vapore: aut qd terræ natura medicatas aq; inficiat. Est in exēplis Dionysio sici Mare dulce liæ tyrāno cū pulsus est ea potētia accidisse p digium: vt vno die in portu dulcesceret mare.

¶ Item de natura lunæ.

CA. CIIII.

Ontrario ferūt lunę fœmineū ac molle sydus atq; nocturnū soluere humorem: & trahere Luna fœmī- non auferre. Id manifestū est qd ferarū occisa corpora in tabē visu suo resoluat: somnoq; neum. sopitis torporē cōtractū in caput reuocet. Glaciē refundat: cūcta; humifico spiritu laxet. Ita pensari naturæ vices: semperq; sufficere alijs syderum elemēta cogētibus: alijs vero sū dentibus. Sed in dulcibus aquis lunæ alimentum esse sicut in marinis solis.

¶ Vbi altissimum mare.

CA. CV.

Altissimum mare. xv. stadiog; Fabian⁹ tradit. Alij in pōto ex aduerso coraxorū gētis vocāt bathea pōti. tricētis fere a cōtinēti stadijs i mēsa altitudine maris tradūt vadis nūq; reptis.

¶ Miracula aquarum fontium & fluminum.

CA. CVI.

Irabilius id faciunt aque dulces iuxta mare vt fistulis emicātes. Nā nec aquarū naturā a mi- raculis cessat. Dulces mari inuehantur leuiore haud dubie. Ideo & marinæ quarū natu- ra grauior: magis inuecta sustinēt. Quādam vero & dulces iter se supmeāt alias. Vt in fuci no lacu inuectus amnis: in lario abduā: in verbano ticinus: in benaco mintius: in seuinno ollius: in le- mano rhodanus. Hi trās alpes superiores in italiā multorū militum transitu hospitales: suas tantum nec largiores q intulere aquas euehētes. Proditum hoc & in orōte amne syriæ multisq; alijs. Quidā; vero odio maris ipsa subeūt vadā: sicut Aretusa fons syracusanus in quo reddunt iacta in alpheū: qui per olympiam fluens peloponnesiaco littori infundit. Subeūt terras rursusq; reddunt. Lycus in asia Erasinus in argolica. Tigris in mesopotamia. Et quę in Aesculapij fonte athenis imersa sunt in pha- lerico redduntur. Et in atinate campo fluuius merfus post. xx. milia passuū exit. Et in agleiēsi tima- uis. Nihil in asphaltite iudeg lacu qui bitumen gigni mergi potest. Nec in armenię maioris aretissa Is quidem introrsus pisces alit. In salētino iuxta oppidum māduriā lacus ad margines plenus. neq; exaustis aquis minuit: neq; infusus auget. In ciconū flumine & in piceno: lacu velino lignū deiectū la- pideo cortice obducit. Et in furio colchidis flumine: adeo vt lapidē plerūq; durās adhuc integat cor- tex. Similiter in flumine filari vltra furrētum nō virgulta modo immerfa: verum & folia lapidescunt alias salubris potus eius aque. In exitu paludis reatine saxum crescit. Et in rubro mari olea virētesq; Velutoni frutices enascunt. Sed & fontū plurimorum natura mira est feruore. Idq; etiā in rugis alpium ipsoq; os a mari vel in mari: & inter italiā & enariā vt in baiano sinu: & in liri fluuiio multisq; alijs. Nam dulcis haust⁹ in ameria. mari plurimis locis vt ad chelidonias ifulas & arabū: & in gaditano oceano. Patauinorū aq; calidis diij

Asphaltus iudeæ lacus, Suri⁹ fluui⁹.

Velutoni os a mari vel ameria.

Caui Plinii secundii naturalis historie.

anapauome herbae virentes innascunt: pisanorum ranae. Ad vetulonios in hettruria non pcul a mari pisces. In casina non. te fluuius appellatur scatebra frigidus abundatior aestate. In eo vt in archadiae stymphali enascunt Iouis fons. aquatiles muscoli. In dodone Iouis fons cum sit gelidus: & immerfas faces extinguat: si extingit admo ueantur accendit. Idem meridie semper deficit: qua de causa anapauomenon vocant. Mox increfcens ad Solis fons medium noctis exuberat. Ab eo rursus sensim deficit. In illyrijs supra fortiter frigidum expanse vestes accenduntur. Iouis Hamonis fons interdum frigidus: noctibus feruet. in troglodytis fons solis appella tur dulcis: & circa meridiem maxime frigidus: mox paulatim tepescens ad noctis media feruore & ama ritudine infestatur. Padi fons medijs diebus aestiuus vel ut interquiescens semper aret. In tenedo insula fons semper a tertia noctis hora in sexta ab aestiuo solstitio exudat. Et in delo insula in opus fons eodem quo nilus modo: ac pariter cum eo decrefcit augeturque. Contra timauum amnem insula parua in mari est cum fontibus calidis: qui pariter cum aestu maris crescunt minuunturque. in agro pitinate trans apenninus fluuius nouanus omnibus solstitijs torrens bruma siccat: in salisco clituni amnis aqua potata cadi dos boues facit: in boetia amnis melas oues nigras. Cephisus ex eodem lacu pfluens albas: rursum ni gras penitus: rufasque iuxta ilium Xantus: unde & nomen amni. in ponto fluuius astaces irrigat cam pos in quibus pastae oues nigro lacte aequae gentes alunt. in reatino fons neminia appellatus alio atque alio loco exoritur annonae mutationem significans. Brundisij in portu fons incorruptas praestat aquas nauigantibus. Lyncestis aqua quae vocatur acidula vini modo temulentos facit. Ita in paphlagonia & in agro caleno. In andro insula templo Liberi patris fontem nonis ianuarius semper vini sapore fluere. Mu tianus ter cos. credit. Dios techosia vocatur. Iuxta nonacrin archadiae stix nec odore differens nec co lore epota illico: necat. Item in berofo taurorum colle tres fontes sine remedio sine dolore mortiferi In carinensi hispaniae agro duos fontes iuxta fluunt: alter omnia respuens: alter absorbens. In eadem gen te alius aurei coloris oes ostendit pisces nihil extra illam aquam caeteris differentes. In comensi iuxta la rium lacum fons largus horis singulis semper intumescit ac residet: in cynonia insula ante lebon fons calidus vere tamen fluit. Lacus sinhanus in asia circunascens abscynthio inficitur. Colophone in Appol linis clarij specus lacuna est: cuius potu mira redduntur oracula bibetium breuiore vita. Amnes retro fluere & nostravidit aetas. Neronis principis annis supremis sicut in rebus eius tetulimus. Iam omnes fontes aestate quam hyeme gelidiores esse quae fallit? Sicut illa pmira naturae opae & plumbum in massa mergi: dilatata fluitare. Eiusdemque ponderis alia sedere: alia inuehi. Onera in aqua facilius moueri. Thyreum lapidem quis gradem innatare: eundemque cominutum mergi. Recetia cadauera aduadu labi: intumescetia attolli. inania vasa haud facilius: quam plana extrahi. Pluuia salinas aquas dulciores esse quam reliquas. Nec fieri sales nisi admixtis dulcibus. Marinas tardi gelare: & celerius accendi. Hye me mare calidius esse: autumno falsius. Omne oleo tranquilliari. Et ob id vrinantes ore spargere: quoniam mitiget naturam asperam: lucemque deportet. Niuies in alto mari non cadere. Cum omnis aqua deorsum fe ratur exilire fontes: atque etiam in aetnae radicibus flagrantis in tantum: ut quinquagena & cetena milia passuum harenas flammaram globus eructet.

Ignium & aquarum iuncta miracula: & de maltha.

CA. CVII.

maltha calca
Lucullus.

Amque ignium: quod est naturae quartum elementum reddam? aliqua miracula. Sed primum ex aquis. in comagene vrbe famosata stagnum est emittens limum (maltham vocant) flagrantem cum quid attingit solidi adheret. Preterea tactus sequitur fugientes. Sic defendere muros oppugnate. Lucullo: flagrabatque miles armis suis. Aquis etiam accenditur. Terra tantum restinguere docuerunt experimenta.

De naphtha.

CA. CVIII.

Naphtha pi
scis.
Medea.

Imilis est naturae naphtha: ita appellatur circa babyloniam: & in austriacis parthiae pfluens bituminis liquidi modo. Huic magna cognatio ignium: transiuntque protinus in eam unde decunq; visam. Ita ferunt a media pelicem crematam. postquam sacrificatura ad aras accesserat corona igne raptam.

De semper ardentibus locis.

CA. CIX

Ethna
Chimera.
mos ardens.

Erum in montium miraculis ardet aetna noctibus semper: tantoque tuo ignium materia sufficit Nivalis hybernis temporibus: egestumque cinere pruinis operies. Nec in illo tamen natura se uit exustionem terris denuntians. Flagrat in phaselide mons chimera: & quidem immortalis diebus ac noctibus flamma. Igneum eius accendi aqua: extingui vero terra aut foeno Gnidius Cresias tradit. Eadem in lycia ephesti montes teda flammante tacti flagrant adeo: ut lapides quoque riuorum & harenae in ipsis aquis ardeant: aliterque ignis ille pluuijs. Baculo si quis ex ijs accenso traxerit fulcos riuos ignium sequi narrat. Flagrat in bactris cophati noctibus vertex. Flagrat in medijs & cestia gente confinio psidis. Susis quidem ad turrin albam. xy. caminis maximo eorum. Et interdum campus babylon

Mirabile.

niæ flagrat quadam veluti piscina iugeri magnitudine. Itē æthiopum iuxta hesperium mōtem stel-
larum modo campi nocte nitent. Similiter in megaloponitanorū agro: tametsi intern⁹ sit ille iucū-
tus: frondemq; densi supra se nemoris non adurēs: & iuxta gelidum fontem semper ardens. Nym-
phei crater dira apolloniatis suis portēdit vt Theopomp⁹ tradidit. Augetur hymbrib⁹: egeritq; bi-
tumen temperandū fonte illo ingustabili: alias omni bitumine dilutius. Sed quis hęc miret? In me-
dio mari hiera insula ardet. Acolia insula iuxta italiā cū ipso mari arsit per aliquos dies sociali bello:
& donec legatio senar⁹ piavit: Maximo tñ ardet incēdio theonochema dictū æthiopū iugū. Torrē-
tesq; solis ardoribus flammās egerit. Tot locis tot incendijs rerū natura terras cremat.

¶ Ignium per se miracula.

CA. CX.

Praterea cum sit huius vni⁹ elemēti ratio fœcūda: seq; ipsa pariat: & minimis crescat scyri-
tilis: quid fore putandū est in tot rogis terræ? Quę est illa natura q̄ voracitatē auidissimā
in toto mūdo sine damno sui pascit? Addantur ipsydera innumera ingensq; sol. Addantur
humani ignes: & lapidum quoq; insiti naturæ: attrita inter se ligna: iam nubiū & origines fumūq;
Excedit profecto omnia miracula: vllū diem fuisse: quo non cuncta cōflagrarent: cum specula quo-
q; concava aduersa solis radijs facilius etiā accēdantur: q̄ vllus alius ignis. Quid quod innumerabi-
les partus: sed naturales scatent? In nymphæo exit e petrā flammā quę aqua accēditur. Exist & ad
aquas scantias. Hęc quidē inualida cū transiit: nec longe in alia durans materia. Viret & æterno hūc
fontem igneū contexens fraxinus. Exit in mutinensī agro statis vulcano diebus. Reperitur apud au-
ctores subiectis aricie aruis si carbo deciderit ardere terrā. In agro sabino & sidicino vinctū flagrare
lapidē. In salētino oppido Inatium imposito ligno in saxum quoddam ibi sacrum: p̄tinus flammā
existere. In lacinia iunonis ara sub diuo sita cinerē immobilē esse perflantibus vndiq; p̄cellis. Quin
& repentinos ignes existere & in aquis. Et in corporibus etiam humanis emicuisse. Trasimenus la-
cū arsisse totū. Seruio Tullio dormiēti in pueritia ex capite flammam emicuisse. L. Martiū in hispa
nia interemptis Scipionibus concionatē & milites ad vltionem exhortatē arsisse simili modo Va-
lerius Antias narrat. Plura mox & distinctius. Nunc enim quidā mixtura rerum omnium exhiben-
tur miracula. Verum egressa mens interpretationē naturæ festinat lēgeritū animos per totū or-
bem veluti manu ducere.

Campi lucen-
tes.

Hiera insula
in mari ardes

Flamma q̄ in
aqua accēdit

Saxum mire
virtutis.

Seruij tullij
flamma a ver-
tice emicuit.
Pariter & L.
martij

¶ Terræ vniuersę mensura longitudo & latitudo.

CA. CXI.

Ars nostra terrarum de qua memoro ambiēte (vt dictum est) oceano velut innatās lōgis-
sime ab ortu & ab occasu patet: hoc ē ab india ad Herculis colūnas gadib⁹ sacratas octua-
gies quinquies cētena septuagita octo millia passuū vt artemidoro placet auctori. Vt ve-
ro Isidoro nonagies octies & decē & octo milia. Artemidorus adijcit ampli⁹ a gadib⁹ cir-
cuitu sacri p̄montorijs ad p̄montoriū artabrū: quo lōgissime frons p̄currit hispaniæ: octingēta milia
nonaginta vnū. Id mēsuræ duplici currit via. Agange amne hostioq; eius quo se in eōiū oceanum
effundit per indiam parthienensq; ad myriandrum vrbem syriæ in islico sinu posita: quiquagies bis
quindecim passuum decem & nouem. Inde p̄xima nauigatione cyprum insulam: pataram lyciæ:
rhodum: astypalēam: in carpacio mari in insulas laconicę tenarum. Lylibeum siciliæ. Caraliū sardē-
niæ tricies quater quinquaginta milia. Deinde gades quadragies bis quiquaginta milia. Quę mēsu-
ra vniuersa ab eo mari efficit octogies quiquies septuagita octo milia passuū. Alia via quę certior itē-
nere terreno maxime patet a gange ad euphratem amnem quinquagies centena milia passuum &
xviij. Inde cappadociæ in mazaca. cc. milia. xliij. Idē per phrygiā: cariam: ephesum: quadringēta
milia passuū. xcviij. Ab epheso per egeum pelagus delum ducēta milia. isthmū ducēta duodeci mi-
lia. Deinde terra & laconico mari & corinthiaco sinu patrans peloponnesū ducēta duo milia quigē-
ti. Leucadem octingenta sex milia quingenti. Corcyrā totidē Acroceraunia centū trigintā duo mi-
lia quingenti. Brundisium octingenta sex milia quigenti. Romā. ccc. milia sexaginta. Ad alpes vsq;
calcincomacum vicū quigenta decem & octo milia. Per galliam ad pyreneos mōtes illibriū quingē-
ta quinquaginta sex milia. Ad oceanum & hispaniæ oram trecenta triginta duo milia. Traiectu ga-
dis septē milia quingenti. Quę mensura Artemidoro attestante nonaginta efficit sexaginta noues.
Latitudo autē terrę a meridiano situ ad septentrionem dimidio fere minor colligitur: quinquagita
quattuor milia sexaginta duo. Quo palam sit quantum & hūc vapor abstulerit: & illinc rigor. Neq;
em̄ deesse arbitror terris: aut non esse globi formam. Sed inhabitabilia vtrinq; incomperta esse. Hęc
mensura currit a littore æthiopici oceani: qua modo habitat ad mereon quigēta quiquagita mi-
lia. Inde alexandriā duodecim milia quiquaginta. Rhodum quigenta octogintaria. Gnidum octo-
ginta quattuor milia quigenti cū. xxv. M. Samum. c. M. Chiū octogita quattuor. M. Mitilenen. lxxv
M. Tenedon. xxix. M. Sigēum p̄montorium. xij. M. quigenti. Os ponti. cccxij. M. d. Carābin pro-

Terræ longi-
tudo.

Eius latitudo

Caſſi Plinii ſecundi naturalis hiſtorie

mōtorium. ccccl. Os meotidis. cccxij. M. d. Oſtium tanais. cclxv. M. Qui curſus compēdijs maris breuior fieri poteſt. lxxxix. M. Ab oſtio tanais nihil modicus diligentiffimi auctores fecere. Artemidorus vltiora icomperta exiſtimauit: cum circa tanain ſarmatarū gentes degere fateretur ad ſeptētriones verſas. Iſidorus adiecit. xij. M. l. vſq; ad tilen: quæ cōiectura diuinationis eſt. Ego nō miore q̄ pxime dicto ſpatio ſarmatarū fines noſci intelligo. Et alioquin quātū eſſe debet qđ innumerabiles gentes ſubinde ſedem mutātes capiat. Vnde vltiorē meſuram inhabitabilis plagæ multo eē maiorē arbitror. Nam & germania immenſas inſulas non pridem cōpertas cognitū habeo. De longitudine ac latitudine hæc ſunt quæ digna memoratu putem Vniuerſum autē hūc circuitum. Eratoſthenes in omniū quidā litterarū ſubtilitate: & in hac vtiq; præter ceteros ſolers: quē a cunctis p̄bāri video ducentorū quinquaginta duorū millium ſtadium p̄didit. Quē meſura Romana cōputatione efficit trecēties quindecies cētena milia paſſuum. Improbū auſum: verū ita ſubtili argumētatione cōprehenſum vt pudeat nō credere. Hipparchus & incoarguedo eo & in reliqua omni diligētia mirus adiſcit ſtadiorum paulominus. xxv. milia.

Orbis circuitus

Harmonica mundi ratio.

CA. CXII.

Dionyſiodorus.

Lia Dionyſiodoro fides: neq; enim ſubtrahaz exemplū vanitatis græcæ maximū. Cidius hic fuit geometrica ſciētia nobilis. Senecta diez obiit in patria. Funus duxere ei p̄piq; ad quas ptinebat hæreditas. Eæ cū ſecutis dieb; iuſta peragerent: inueniſſe dicūt in ſepulchro epiſtolā Dionyſiodori noīe ad ſupos ſcriptam. Perueniſſe eū a ſepulchro ad iſſamā terrā: eſſeq; eo ſtadiorū quadragintaduomilia. Nec deſuere geometræ qui interpretarent ſignificare epiſtolā a medio terrarū orbe miſſam quo deorſus ab ſummo lōgiſſimū eſſe ſpatiū: & idē pilæ mediū. Ex quo cōſecuta cōputatio eſt: vt circuitu eſſe. cc. quinquagintaquinq; milia ſtadia p̄nūciarent. Harmonica ratio quæ cogit rerū naturā ſibi ipſā cōgruere: addit huic meſuræ ſtadia ſeptem milia: terramq; nonageſimā ſextam milleſimam totius mundi partem facit.

CAII PLII. SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TERTIVS. PROHEMIVM.

ACTENVS DE SITV ET MIRACVLIS TERRAE AQVARVM: q; ac ſyderū & ratione vniuerſitatis atq; meſura. Nunc de partibus q̄q; infinitū id quoq; exiſtimatur nec temere ſine aliqua reprehentione tractatū. Haud vilo in genere venia iuſtior eſt: ſi modo minime mirū eſt hominem genitum nō omnia humana nouiſſe. Quapropter auctore neminez vnum ſequar. Sed vt quemq; veriffimum in quaq; parte arbitror. Quoniam commune ſerme omnibus fuit: vt eos quiſq; diligentiffime ſitus diſceret: in quibus ipſe prodebat: ideo nec culpabo aut coarguam quemq; locorum nuda nomina: & quanta dabitur breuitate ponentur claritate: cauſiq; dilatis in ſuas partes. Nūc enim ſermo de toto eſt. Quare ſic accipi velim: vt ſicut vidua fama ſua nomina qualia fuere primordio ante vllas res geſtas nuncupentur: & ſic quædam in his nomen datura quidem: ſed mundi rerumq; naturę. Terrarū orbis vniuerſus in tres diuiditur partes: Eropam: Aſiam: Africam. Origo ab occaſu ſolis & gaditano freto: quā irūpens oceanus atlanticus in maria interiora diffunditur. Hinc intrāti dextra africa eſt: leua europa: inter has aſia eſt. Terminī amnes tanais & nilus. Duodecim milia paſſuum in longitudinē quas diſximus fauces oceani patent: quinq; milium in latitudine a vico mellaria hispaniæ ad promontoriū africæ album: auctore tarquinio Gracula iuxta genito. T. Liuius ac Nepos Cornelius latitudinis tradiderunt. vbi minus. vij. M. paſſuum. Vbi vero plurimum. x. M. Ta3 modico ore tam immenſa equorum vaſtitas proditur. Nec profunda altitudo miraculum minuit. Frequētes quippe tēnię cādicantis vadi carinas territant. Qua de cauſa limē iterni maris multi eū locum appellauere. Proxiā autē faucibus vtrinq; impoſiti montes coercent clauſtra: abila africæ: europæ calpæ: laborū Herculis metæ. Quā ob cauſam indigenæ colūnas eius dei vocāt: creduntq; perſoſas excluſa antea admiſſe maria: & rerum naturę mutāſſe faciem.

Tres orbis partes

Vel. xv.

Proditur vel panditur Abila & calpæ montes herculis metæ & colūnæ.

De europa.

CA. I.

Rimum ergo de europa altrice victorijs omniū gētiū populi: lōgeq; terrarū pulcherrima quā pleriq; merito nō tertiā portionē fecere: veq; quā in duas ptes ab amne tanai ad gaditanū fretū vniuerſo orbe diuiſo. Oceanus hoc qđ dictū eſt ſpatio atlaticū mare iſundēs: & auido meatu terras q̄cūq; veniētē expauere demergens: reſiſtētes quoq; flexuoſo litto